Leonid Andrejev

Tanken

Historien om et mord

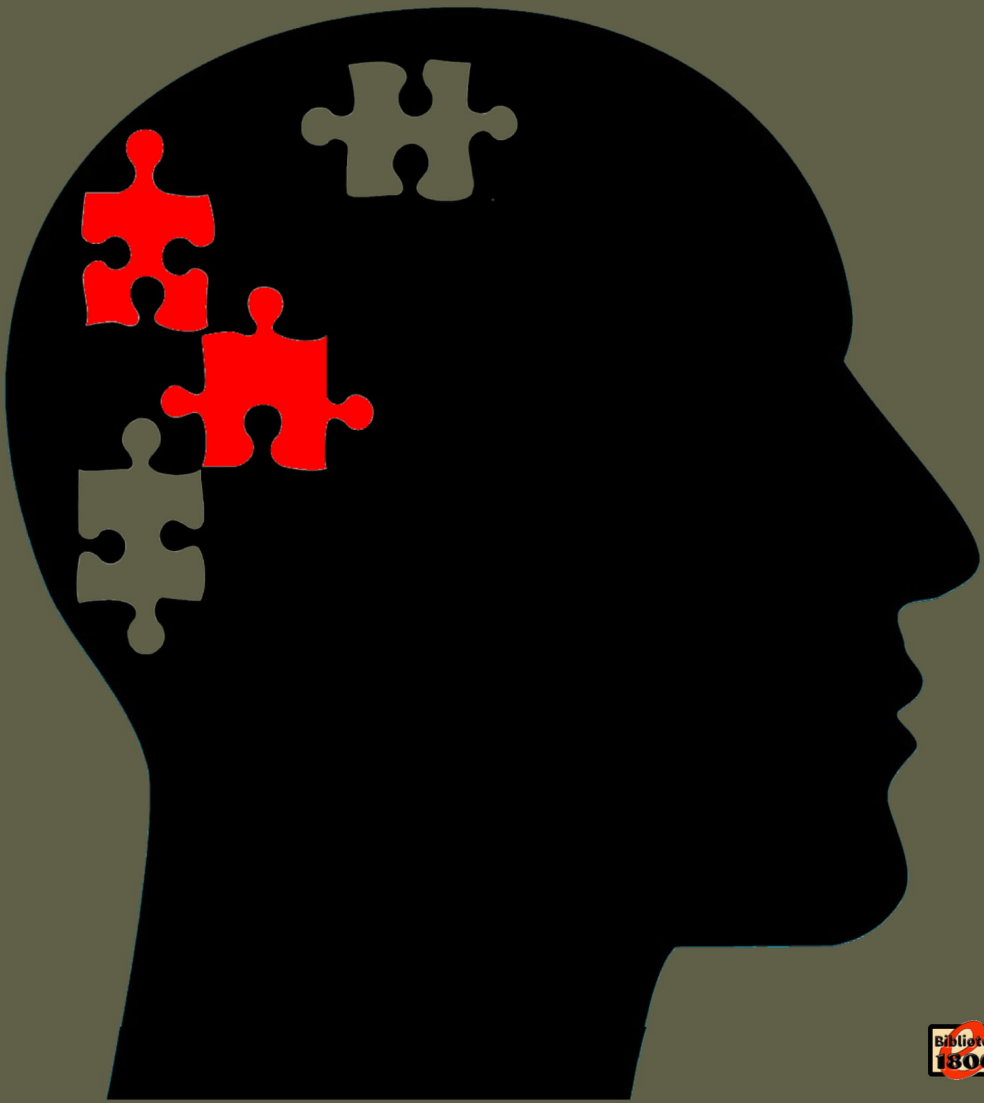

Bibliotek 1800

Leonid Andrejev

Tanken

Historien om et mord

eBibliotek 1800

2025

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af Leonid Andrejev: *Tanken* er baseret på originaler, som er public domain i hele verden.

Nærværende ortografisk opdaterede og redigerede udgave af teksten kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of Leonid Andrejev: *Tanken* is based upon sources in the public domain worldwide.

This orthographically updated and revised edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

Disclaimer: *Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal*

context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.

Indledning

Den 11. december 1900 havde dr. med. Anton Ignatievitch Kersjentsev begået et mord, men de omstændigheder, hvorunder forbrydelsen var blevet forøvet, ligesom også forskellige begivenheder, der var gået forud, vakte formodning om, at Kersjentsev måtte være sindssyg. Han blev derfor indlagt til observation på Elisabeth-hospitalet, hvor flere bekendte sindssygelæger, blandt andre den nylig afdøde professor Dschembitski, havde lejlighed til at iagttage ham meget nøje.

Her følger nu den skriftlige fremstilling, doktor Kersjentsev selv havde givet af sagen, en månedstid efter, at han var blevet indlagt til observation; sammen med hvad der i øvrigt blev oplyst under forundersøgelsen, afgav denne fremstilling grundlaget for rettens kendelse.

1

Mine herrer sagkyndige! Jeg har hidtil skjult sandheden, men nu tvinger forholdene mig til at lade sløret falde. Når De nu lærer sandheden at kende, vil De se, at sagen slet ikke er så enkel og ligefrem, som almindelige mennesker rimeligvis synes: enten spændetrøje eller lænker. *Tertium datur*: ikke lænker og ikke spændetrøje, men noget, der muligvis er endnu mere forfærdeligt end begge i forening.

Aleksej Konstantinovitch Savélov, som jeg har myrdet, var min kammerat i gymnasiet og senere på universitetet, skønt vi hver valgte sit studium. Som De ved, er jeg læge, mens han tog juridisk eksamen. Det ville ikke være rigtigt at sige, at jeg aldrig havde haft noget til overs for den afdøde: jeg har altid næret sympati for ham, og jeg har aldrig haft nogen fortroligere ven end ham; men med alle sine sympatiske egenskaber var han dog ikke af de mennesker, der er i stand til at indgyde mig agtelse. Det var noget så ejendommeligt blødt og bøjeligt ved ham, at man kunne være fristet til at tro, han var et barn eller en kvinde: der var intet hold i hans tanke- og følelsesliv; han skiftede uophørligt meninger uden nogen virkelig begrundelse og gik fra den ene yderlighed til den anden. Folk, der stod ham nær og ikke så ganske sjældent var forpinte af hans ekstravagancer, holdt alligevel meget af ham – den menneskelige natur lider nu engang af mangel på logik; de søgte at undskylde både sig selv og ham ved at betegne ham som "kunstner". Det lod virkelig til, at dette intetsigende ord gjorde underværker; man tilgav ham alt, hvad man ville have

bebrejdet ethvert almindeligt menneske. Jeg indrømmer, at det ikke gik mig stort bedre, og at jeg en tid lang var overordentlig villig til at se gennem fingre med hans fejl. Hans fejl var måske kun små, men det kom da simpelt hen af, at han selv var lille og i det hele taget slet ikke i stand til noget som helst stort. Hans litterære produkter vidner tydeligt nok om dette; alt i dem er småtskåret og ubetydeligt, og det spiller slet ingen rolle, at de blev rost af en kortsynet kritik med dens svaghed for nyopdagede talenter. Hans litterære produktion var køn og ubetydelig – akkurat som han selv.

Aleksej var 31 år gammel, da han døde; lidt over et år yngre end jeg.

Aleksej var gift. De har måske haft lejlighed til at se hans hustru, efter at hun er blevet enke og går klædt i dyb sorg. De kan ikke gøre Dem nogen forestilling om, hvor skøn hun var i sin tid; hun har tabt sig meget. Hun er jo blevet ganske hulkindet, og hun har mistet sin friske teint; hun ser ud som en gammel handske. Hun er blevet helt rynket. Endnu er det jo kun rynker, men De skal se. Det varer ikke et år, så er rynkerne blevet til dybe furer; hun holdt jo så meget af ham. Og der er ikke længere nogen glans i hendes øjne, intet smil; men tidligere! Ja, da lo hendes øjne – de lo, selv hvor de burde have grædt. Jeg har nu blot set hende ganske flygtigt, ved et tilfældigt møde hos forhørsdommeren; det gjorde et pinefuldt indtryk på mig at se, hvor forandret hun var. Hun var så ulykkelig, at hun ikke engang kunne sende mig et vredt øjekast.

Kun tre mennesker – Aleksej, jeg og Tatjana Nikolajevna kendte noget til, at jeg for fem år siden, altså to år før Aleksej giftede sig, havde friet til Tatjana Nikolajevna, og at mit frieri

var blevet afvist. Det er naturligvis blot en formodning, at det kun var os tre, der kendte til den historie; det er vist langt mere rimeligt at gå ud fra, at Tatjana Nikolajevna har haft en lille snes veninder og venner, som hun har betroet, at dr. Kersjentsev en gang havde drømt om at gifte sig, men var blevet vist vintervejen. Jeg ved ikke, om hun muligvis endnu kan huske, at hun gav sig til at le så hjerteligt ved denne lejlighed; sandsynligvis har hun glemt det – hun havde jo så ofte anledning til at le. Skulle hun have glemt det, vil De måske være så venlige at minde hende om, at det var den 5. september; nægter hun det, og det skulle jeg næsten tro, kunne De måske hjælpe lidt på hendes hukommelse ved at fortælle hende, hvordan det hele gik for sig: jeg stærke mand, der aldrig har grædt, aldrig har været bange for noget som helst – jeg stod og skælvede for hende; jeg så, hvordan hun bed sig i læben, og jeg havde allerede gjort en bevægelse for at gribe hendes hånd, men så slog hun øjnene op, og hendes øjne lo; jeg stod der med hånden udstrakt mod hende – og hun lo og lo, lo både hjerteligt og længe; hun kunne slet ikke holde op.

"De må ikke være vred på mig, fordi jeg ler," sagde hun undskyldende, og hendes øjne lo stadig videre.

Nu smilede jeg.

Jeg kan tilgive hende, at hun lo, men jeg kan aldrig i mit liv tilgive mig selv, at jeg smilede.

Det var som sagt den 5. september kl. 6 om eftermiddagen efter Petersborg-tid. Jeg gør udtrykkeligt opmærksom på, at det var efter Petersborg-tid; det foregik nemlig ude på banegårdens perron, og jeg ser endnu for mig så tydeligt, som var det i dag, hvordan de to sorte visere på den store urskive

pegede den ene lige op ad, den anden lige ned ad. Klokken var også akkurat seks, da Aleksej Konstantinovitch blev myrdet; det er et ejendommeligt træf, som for resten kan give et skarpsindigt menneske adskilligt at tænke på.

Når jeg blev indlagt til observation her, var det væsentligst, fordi man ikke kunne finde bevæggrunde til min handling. Men nu kan De jo se, at der alligevel var en bevæggrund til at jeg begik forbrydelsen. Skinsyge var det ikke. Skinsyge forudsætter nemlig et ildfuldt temperament og en delvis svækket tænkeevne – men det er noget, der ligger mig så fjernt som vel muligt, eftersom jeg er et koldt forstandsmenneske. Hævnfølelse? Ja – det kunne det snarere være, hvis denne gamle betegnelse kunne anvendes på en ny, ukendt følelse. Sagen er nemlig den, at Tatjana Nikolajevna blev anledning til, at jeg endnu en gang måtte tilstå for mig selv, at jeg havde taget fejl i min opfattelse, og det har stadig ærgret mig ganske betydeligt. Jeg kendte jo Aleksej godt nok, og jeg var overbevist om, at Tatjana Nikolajevna ville blive grænseløst ulykkelig i sit samliv med ham og således komme til at fortryde, at hun ikke havde taget mig; derfor var det mig så meget om at gøre, at Aleksej, som den gang blot var en smule forelsket i hende, blev gift med hende.

Næppe en måned for sin død sagde han en dag til mig:

"Ja, Anton! det er da dig, jeg kan takke for min lykke … er det ikke sandt, Tatjana?"

Hun tilkastede mig et hastigt blik og sagde:

"Du har ret, Aleksej!"

Hendes øjne smilede, og jeg smilede også.

Nu omfavnede han hende – de generede sig aldrig i min nærværelse – og vi lo alle tre, da hun vendte sig om mod mig og sagde:

"Ja, min gamle ven! den gang gik det ikke, som du havde drømt."

Denne taktløshed havde til følge, at hans liv blev forkortet med en hel uge; det havde nemlig oprindeligt været min mening ikke at dræbe ham før den 18. december.

Deres samliv var virkelig lykkeligt, og det var hende, som var den lykkeligste af dem. Han nærede ingen overvættes stor kærlighed til Tatjana Nikolajevna – han var i det hele taget ikke i stand til at føle stærk kærlighed. Han havde jo sin yndlingsbeskæftigelse, litteraturen, og den drog ham bort fra Tatjanas favn. Men hun elskede kun ham og levede kun for ham. Sygelig var han jo også: hvert øjeblik havde han hovedpine, og ofte led han af søvnløshed – det plagede ham naturligvis meget. Men hun betragtede det som en sand lykke at kunne pleje ham og rette sig efter alle hans luner. Når en kvinde elsker, bliver hun jo utilregnelig.

Hver eneste dag så jeg hende nu med smil i øjet og strålende af lykke; hun var så ung og så smuk og vidste ikke, hvad sorg og bekymring vil sige. Og jeg tænkte ved mig selv: "Det kan hun takke dig for." Jeg havde villet forene hende med en mand, der ikke kunne være noget for hende, og så ville jeg have trukket mig helt tilbage fra hende, og i stedet forenede jeg hende med en mand, hun elskede, og jeg er vedblevet at opholde mig i hendes nærhed! De vil sikkert indrømme mig, mine herrer eksperter! at dette forhold var ret ejendommeligt: Tatjana havde bedre forstand end Aleksej og kunne godt lide at

underholde sig med mig – men når hun gik til hvile, var det sammen med Aleksej; hun følte sig lykkelig.

Jeg kan ikke rigtig huske, hvornår jeg første gang kom på den tanke at dræbe Aleksej. Denne tanke må være dukket ganske ubemærket op i mig, men fra første øjeblik var den så gammel, som var jeg født med den. Jeg kan sige, at det for mig var hovedsagen at gøre Tatjana ulykkelig, og at jeg i begyndelsen syslede med en mængde forskellige planer, hvis udførelse ikke ville have været så skæbnesvangre for Aleksej; unyttig grusomhed har nemlig aldrig ligget for mig. Således havde jeg bl.a. tænkt mig, at jeg ved den indflydelse, jeg havde på Aleksej, kunne forlede ham til at indlade sig i et forhold til en anden kvinde eller bringe ham til at forfalde til drik (han havde nogen tilbøjelighed i den retning), men jeg indså, at disse planer ikke var meget værd, for det var højst sandsynligt, at Tatjana havde fundet sig i at dele ham med en anden, og at hun ikke havde følt sig frastødt ved at se ham beruset, høre hans tykke mæle og blive gjort til genstand for hans kærtegn, mens vinen omtågede hans hjerne. Det havde rimeligvis været hende nok, at han levede, og at hun kunne være ham til nytte på den ene eller anden måde; der findes jo sådanne slavenaturer. Der er kloge kvinder; der er også gode kvinder, men retfærdige – nej, dem har man aldrig set, og dem får man heller ikke nogensinde at se.

Når jeg her aflægger en oprigtig tilståelse, så er det ingenlunde fordi jeg håber derved at stemme mine dommere til overbærenhed – det er noget, jeg slet ikke bryder mig om; for mig er det hovedsagen at give en fremstilling af, hvorledes min beslutning om at dræbe Aleksej modnedes ganske af sig selv,

næsten med naturnødvendighed, skønt det i temmelig lang tid til stadighed gjorde mig ondt for det menneske, jeg havde dømt til døden. Det gjorde mig ondt, når jeg tænkte på, at Aleksej ville komme til at gennemleve nogle korte øjeblikkes dødsangst, inden mit dræbende slag ramte hans hjerneskal. Jeg ved ikke, om De, mine herrer eksperter! forstår, hvad jeg mener, når jeg siger, at det ligefrem også gjorde mig ondt for selve hjerneskallen. Der er jo nemlig noget skønt ved en organisme, der arbejder harmonisk; død, sygdom og alderdom forstyrrer denne harmoni. Jeg husker ganske tydeligt, skønt det er mange år siden – jeg havde lige taget min medicinske eksamen – at jeg en dag skulle foretage et eksperiment med en nydelig lille hund; eksperimentet krævede, at jeg måtte flå det sunde og velskabte dyr. Og det gjorde mig så inderlig ondt for den stakkels hund, at jeg endnu lang tid derefter havde svært ved at glemme den.

Havde Aleksej ikke været så sygelig som han var, en rigtig svækling, er det såmænd meget muligt, at jeg havde ladet ham beholde livet: han | havde sådan et smukt hoved, og jeg tænker næsten med vemod på det. De vil nok have den godhed, mine herrer! at sige det til Tatjana Nikolajevna. Et sjældent smukt hoved var det, men der var ikke nogen stads ved øjnene; de var matte, uden ild og uden kraft.

Jeg ville heller ikke have dræbt Aleksej, hvis kritikken havde haft ret i, at han var et betydeligt litterært talent. Livet er så mørkt, at man nok kan have brug for nogle talenter, der kaster lys over de veje, man må vandre; ethvert talent må vogtes som en kostbar juvel. Men Aleksej var ikke noget talent.

Her er naturligvis ikke stedet til et kritisk studie, men jeg skulle være Dem forbunden, mine herrer, hvis De ville se lidt

nærmere på de af den afdødes arbejder, der har tildraget sig størst opmærksomhed; De vil da sikkert give mig ret i, at man udmærket godt kunne have levet dem foruden: nogle hundrede mæskede mennesker kunne bruge dem og interessere sig for disse arbejder, men de var uden værdi for selve livet, uden værdi for os, der søger at løse livets gåder. Hvor forfatteren skaber nyt liv med sin tankes kraft og sin begavelses mangesidighed, der beskrev Savélov længst bekendte forhold uden at stræbe efter at gætte livets hemmelige mening. Den eneste af hans fortællinger, jeg synet om, er "*En hemmelighed*"; her strejfer han et område, der endnu ikke er udforsket, men den danner jo også en undtagelse. Det værste af alt var dog, at Aleksej tydeligt nok var ved at skrive sig mat; som følge af den lykkelige tilværelse, han førte, stod han i begreb med at miste de tænder, man ikke kan undvære, når man skal flå og flænge i livet. Det hændte ikke så sjældent, at han gav sig til at tale med mig om sine ængstende tvivl, som jeg fandt fuldt berettigede; jeg fik ham til at fortælle mig udførligt om de ideer, han havde i sinde at udvikle i sine næste arbejder – jeg kan trøste hans sørgende velyndere med, at disse arbejder ikke ville have bragt det mindste virkelig nyt eller storstilet. Tatjana var den eneste, der ikke så, at Aleksejs talent var i tilbagegang; hun ville aldrig nogensinde have fået øjnene op for det. Og ved De, hvad det kom af? Fordi hun ikke altid læste, hvad han skrev. Jeg syntes dog, at det var urigtigt ikke at åbne øjnene en lille smule på hende, men hun behandlede mig som jeg ved ikke hvad, da jeg en gang gjorde forsøg i denne retning. Hun forvissede sig først om, at vi var alene, og så sagde hun:

"Jeg tror nu, at det er noget ganske andet, De ikke kan tilgive ham."

"Hvad mener De?"

"At han er min mand, og at jeg elsker ham … og var det ikke så, at Aleksej har en ganske ubegribelig svaghed for Dem, så … så …"

Hun kunne ikke få ordene frem, men jeg fortsatte på hendes vegne:

"Så ville De jage mig bort herfra?"

Hendes øjne lo, og med det uskyldigste smil på læben svarede hun ganske langsomt:

"Nej, så ville jeg lade Dem blive her."

Jeg havde aldrig med det mindste ord, ikke så meget som med den svageste hentydning ladet hende mærke, at jeg ikke havde ophørt at elske hende. Den gang tænkte jeg nu: gætter hun det, så meget desto bedre.

Tanken på mordet gjorde i og for sig ikke noget større indtryk på mig. Jeg vidste jo, at det er en forbrydelse, som loven straffer meget strengt; men, herre gud, omtrent alt, hvad vi foretager os, er jo forbryderisk, og man må være blind som en muldvarp for ikke at se det. Den, som ikke tror på Gud, er en forbryder for Gud; andre er forbrydere for menneskene, og folk som jeg er forbrydere for sig selv. Det ville have været en forbrydelse af mig, om jeg ikke havde dræbt Aleksej, når jeg først en gang var kommet til den overbevisning, at det var nødvendigt at dræbe ham. Men det har altid forekommet mig, som gør menneskene sig skyldige i en tarvelig løgn overfor sig selv, når de inddeler forbrydelser i grove og mindre grove ug

henregner mord til de grove; det ser ud, som ville de krybe i skjul bag deres egen ryg.

Jeg var heller ikke bange for mig selv. Og det var det væsentligste af alt. Hvad der må være det forfærdeligste for morderen eller i det hele taget for en forbryder, det er ikke politi, ikke domstol, men han selv, hans nerver, hele den kraftige modstand, der rejses af hans legeme, som jo nu engang har udviklet sig under påvirkning af visse traditioner. Jeg vil blot bede Dem erindre Raskolnikov, der gik så elendigt til grunde; mange andre er det gået som ham. Jeg grundede også meget længe over, hvordan jeg vel ville være til mode efter mordet, og jeg må tilstå, at det ikke lykkedes mig at blive fuldstændigt overtydet om, at min sindsro ikke ville blive forstyrret; men det er for resten ikke så underligt, da jeg som klart tænkende menneske forudså alle muligheder. Men da jeg havde underkastet alle begivenheder i mit foregående liv en omhyggelig prøvelse; da jeg vidste, at min viljekraft var ubøjelig, mine nerver i stand til at udholde, hvad det skulle være, og da jeg nærer den dybeste foragt for den gængse moral, nåede jeg dog at blive forholdsvis overtydet om, at det ville lykkes mig at udføre mit hverv tilfredsstillende.

Her tror jeg, det kunne være rigtigt at fortælle Dem en lille episode af mit liv, da jeg synes, den er betegnende.

Da jeg havde været student et par år, tilvendte jeg mig en gang femten rubler af et beløb, der var blevet indsamlet af mine kammerater og leveret mig til opbevaring; jeg påstod, at der måtte foreligge en fejltælling, og der var ingen, som tvivlede om, at det forholdt sig, som jeg sagde. Men se: det var nu egentlig gemenere end et almindeligt tyveri, hvor en fattig

napper noget fra en rig; det var et brud på den tillid, der var vist mig; det var tyveri fra en fattig, oven i købet fra en fattig kammerat, en student, og det var begået af en velhavende (det var grunden til, at ingen mistænkte mig). Det, jeg her har fortalt Dem, må ganske bestemt forekomme Dem endnu mere utiltalende end det mord, jeg har forøvet – er det ikke sandt? Men jeg husker tydeligt, at jeg ligefrem var stolt over, at jeg havde båret mig så fiffigt ad, og at det var lykkedes så godt; jeg så mine kammerater frit i øjnene og løj frækt og flydende. Jeg har smukke, mørke, ærlige øjne, der ikke røbede mig. Jeg var særlig stolt over, at jeg ikke følte spor af samvittighedsnag, og endnu den dag i dag tænker jeg med fornøjelse på den udsøgte middag, jeg trakterede mig med for de stjålne penge, og som smagte mig aldeles guddommeligt.

Tror De, at jeg måske nu føler samvittighedsnag og anger over, hvad der er sket? Ikke spor.

Jeg er forpint, forpint så jeg kunne miste forstanden. Mere forpint end noget andet menneske på den hele jord; mit hår bliver gråt – men det er noget ganske andet. *Noget ganske andet.* Noget rædselsfuldt, uforudset, usandsynligt, noget, der er forfærdeligt i al sin enkelhed.

2

Den opgave, jeg havde stillet mig, bestod i følgende: at dræbe Aleksej under sådanne forhold, at Tatjana Nikolajevna fik positiv vished for, at det var mig og ingen anden, der havde dræbt ham, og dog mage det således, at lovens straffende arm ikke kunne ramme mig. Blev jeg straffet, havde Tatjana blot fået en anledning mere til at le. Og jeg tilstår oprigtigt, at jeg ikke følte den ringeste lyst til at blive dømt til strafarbejde; jeg sætter nemlig stor pris på livet.

Jeg holder nok af at drikke den herlige, gyldne vin, der blinker i fint slebet krystal; jeg sætter pris på en blændende hvid seng, når jeg vil søge hvile; jeg finder det fortryllende at ånde den friske forårsluft, og jeg forstår at nyde en prægtig solnedgang; jeg kan også lide at læse godt skrevne, interessante bøger. Jeg holder af mig selv, jeg beundrer mine musklers styrke, min tankes kraft, dens klarhed og dybde; jeg synes om at være ene, og det er mig en tilfredsstillelse at vide, at intet nysgerrigt blik nogensinde har kunnet lodde min sjæl med dens svimlende afgrunde. Jeg har aldrig kunnet forstå, at der er dem, som finder livet kedeligt. Nej, livet er interessant, og jeg elsker det, fordi det rummer så dybe hemmeligheder, fordi det er så rigt på grusomhed og hævnlyst, og fordi det driver sit djævelske og lystige spil med mennesker og tildragelser.

Da jeg nu var det eneste menneske, jeg ubetinget agtede – hvor kunne jeg da udsætte dette menneske for at blive dømt til strafarbejde? Så ville det jo have været forbi med at nyde det herlige liv med alle dets omskiftelser! Også fra Deres

standpunkt betragtet, mine herrer! havde jeg ret i at gøre, hvad jeg kunne for at undgå at blive dømt til strafarbejde; jeg tør vel nok påstå, at jeg er en dygtig læge; penge spiller ingen rolle for mig, og jeg behandler en mængde fattige mennesker. Jeg er således et nyttigt menneske, adskilligt mere nyttigt end Savélov, som jeg har dræbt.

Det ville have været mig en let sag at sikre mig mod opdagelse og straf. Der er jo så uendeligt mange midler, man kan anvende, når man vil dræbe et menneske, og for mig som læge ville det have været dobbelt let at finde på udveje. Jeg lagde da også allehånde planer, men forkastede dem igen, den ene efter den anden. Der var dog en af disse planer, som i lang tid beskæftigede mine tanker: den gik ud på ved indpodning at påføre Aleksej en eller anden uhelbredelig og modbydelig sygdom. Jeg opgav dog også denne plan – jeg fandt den for hæslig, da Aleksej ville være kommet til at lide for meget og for længe, og også fordi jeg tænkte, det slet ikke var umuligt, at Tatjana kunne have fundet tilfredsstillelse i at pleje sin mand under hans lange sygdom.

Hvad der gjorde den opgave, jeg havde stillet mig, særligt vanskelig, var selvfølgelig den omstændighed, at jeg for enhver pris ville have, at Tatjana skulle vide, hvem det var, der ramte hendes mand. Det er blot kujoner, der viger tilbage, når de møder hindringer på deres vej; en mand som jeg føler mig derimod tiltrukket af vanskeligheder.

Tilfældet, som er de kloges værdifulde forbundsfælle, kom også mig til hjælp. Og nu tør jeg måske anmode Dem, mine herrer eksperter! om at lægge særligt mærke til, at det netop var *tilfældet*, eller med andre ord noget, jeg ikke kunne råde for, som

var grunden og anledningen til, hvad der senere skete. I et af bladene læste jeg en lille notits om en kasserer eller en kommis – jeg husker ikke så nøje, hvad han var (udklippet af bladet ligger vist hjemme hos mig, hvis da ikke undersøgelsesdommeren har taget det til sig) – der havde tabt et større beløb, efter hvad han påstod, mens han havde haft et epileptisk anfald; naturligvis havde han simpelt hen stjålet pengene. Men denne kommis var en kujon; han gik til bekendelse og påviste endog det sted, hvor han havde skjult de stjålne penge. Ideen var alligevel i og for sig slet ikke så ilde og kunne godt have ladet sig gennemføre. I samme øjeblik, jeg havde læst denne notits i bladet, havde jeg min plan færdig i hovedtrækkene: jeg skulle simulere vanvid, og i et udbrud af raseri skulle jeg derpå dræbe Aleksej – for efter nogen tids forløb at "blive rask igen". Men naturligvis måtte det tage tid, inden planen kunne modnes og få bestemt, konkret form. Jeg kendte den gang ikke noget videre til psykiatrien, ikke mere end enhver læge, som ikke netop er specialist i sindssygdomme, og jeg anvendte derfor omtrent et år til kildestudier og til at anstille overvejelser. Da året var omme, følte jeg mig fuldt og fast overbevist om, at der ikke ville være det mindste i vejen for, at min plan kunne lade sig gennemføre.

Det første, eksperterne ville have undersøgt, måtte være, om det ikke kunne tænkes, at jeg havde arvet sygelige anlæg, og jeg kan ikke sige Dem, hvor henrykt jeg blev, da jeg her fandt adskilligt, der kunne bruges: min fader var nemlig alkoholiker, en broder af ham døde på en sindssygeanstalt, og min eneste, afdøde søster havde lidt af epilepsi. På mødrene side var vor familie ganske vist kærnesund, men en eneste lille dråbe af

vanviddets gift er jo nok til at ødelægge mange slægtled. Jeg er lige så kernesund som min slægt på mødrene side, men jeg havde alligevel visse småejendommeligheder, der nu kunne blive mig til stor nytte: Jeg er til en vis grad menneskesky; det vidner egentlig kun om en sund forstand, for det er i grunden ganske naturligt, at et forstandigt menneske foretrækker at tilbringe sin tid i selskab med sig selv eller med bøger i stedet for at spilde den med dum og tom passiar – men det kan naturligvis også opfattes som tegn på sygeligt menneskefjendskab. Jeg er kold af temperament og finder ikke spor af glæde i grov sanselig tilfredsstillelse – det kan udlægges som tegn på degeneration. Når jeg har taget en beslutning, kan ingen og intet få mig til at opgive den (i mit bevægede liv kan der påvises en mængde eksempler på dette) – det er noget, som I herrer eksperter ville være meget tilbøjelige til at betegne som monomani, følger af en tvangsforestilling.

Der fandtes således en vid mark for simulering. Afsindets statik var til stede, og det kom nu kun an på at tilvejebringe dynamikken; der behøvedes blot et par penselstrøg på, hvad der allerede forelå fra naturens side, og et billede af vanviddet ville være færdigt. Jeg kunne forestille mig ganske tydeligt, hvordan dette billede ville komme til at tage sig ud, for jeg er ikke blottet for kunstnerisk følelse og fantasi – men dårlige fortællinger giver jeg mig dog ikke af med at skrive.

Jeg nærede ikke den ringede tvivl om, at det ville lykkes mig at gennemføre min rolle. Jeg har nemlig altid følt tilbøjelighed til at forstille mig. Allerede i min skoletid fandt jeg fornøjelse i at vinde mine kammeraters fortrolighed ved at hykle venskab for dem. Men aldrig så snart havde en af dem åbnet sit hjerte

for mig, så stødte jeg hans lille sjæl fra mig og lod ham stå ganske betuttet, mens jeg selv hoverede over min bedrift. Denne dobbeltnatur har jeg også stadigt bevaret i min omgangskreds. Ligesom de "gammeltroende" i deres hjem har særlige tallerkener, skeer, gafler og knive til brug for gæster, således havde jeg et helt lager af alle slags ting til brug for de mennesker, jeg kom sammen med: jeg havde mit særlige smil, en særlig konversationstone og en særlig oprigtighed. Jeg havde jo set, at mennesker ofte gjorde dumheder, som de kom til at lide under, og at de ofte spildte tiden med ting, der ikke var noget værd; jeg havde en følelse af, at jeg let kunne blive som andre mennesker, begå dumheder og blive unyttig, hvis jeg gav mig til at tale om mig selv. Allerede fra tidlig tid har jeg fundet fornøjelse i at vise ædelmodighed overfor dem, jeg foragter, at omfavne dem, jeg ikke kan fordrage; det har forekommet mig, at jeg på denne måde gjorde mig til herre over andre, samtidig med at jeg frigjorde mig selv. På den anden side har jeg aldrig været usand overfor mig selv, for jeg finder, at det er modbydeligt, og det er min opfattelse, at det er den sikreste vej for et menneske til at gøre sig til slave af livet. Jo mere jeg hyklede overfor andre mennesker, desto ærligere var jeg overfor mig selv – det er vist ikke ret mange mennesker, der kan sige det samme.

Jeg tror i øvrigt, at jeg kunne være blevet en ganske fremragende skuespiller, for jeg forstod den kunst at gøre mig fuldstændig til ét med den person, jeg ønskede at fremstille, og dog samtidig at bevare en ubegrænset kontrol over mine egne tanker. Selv når jeg læste en almindelig bog, gik jeg helt og holdent ind i de personers sjæleliv, forfatteren havde

fremstillet, og – så utroligt det end lyder – endog som voksen har jeg grædt modige tårer ved læsningen af "*Onkel Toms hytte*"! Det er ganske vidunderligt at iagttage, hvor let bevægelig og elastisk den menneskelige forstand kan blive, når den udvikles ved kultur: det er, som levede man tusind forskellige liv: snart stiger man ned i Helvedes mørke, snart hæver man sig til solbadede tinder – med et eneste blik er man i stand til at overskue en uendelig verden.

Er det givet et menneske at blive en gud, er bogen hans trone.

Således forholder det sig virkelig.

Jeg vil for resten benytte denne lejlighed til at beklage mig for Dem over, hvorledes forskelligt er indrettet i denne anstalt. Snart bliver jeg sendt til sengs, netop når jeg har lyst til at skrive, netop når det er aldeles nødvendigt, at jeg skriver; snart lukker man ikke dørene, så at jeg ikke kan undgå at høre en stakkels afsindig skrige. Denne skrigen er jo ikke til at holde ud! Denne skrigen kan gøre en mand afsindig – og så kan man jo bagefter påstå, at han allerede i forvejen var afsindig. Og mon der ikke her i anstalten skulle være en smule stearinlys at opdrive, så at jeg kunne slippe for at ødelægge mine øjne med den velsignede elektriske belysning?

Nu går jeg videre.

Jeg tænkte en gang på at gå til teatret, men de dumheder opgav jeg dog straks igen: der er jo ingen mening i at gå og spille komedie, når enhver ved, at det ikke er andet end komediespil, og det smagte mig heller ikke at blive velbestaltet komediant, lønnet af staten. Men De kan jo gøre Dem et begreb om, hvor udmærket jeg forstod at spille komedie, når jeg siger Dem, at der endnu den dag i dag går en mængde tossehoveder

omkring og er overbevist om, at jeg er både oprigtig og sandhedskærlig. Jeg sagde nok "tossehoveder", men det var kun fordi det kogte i mig; det er nemlig netop ganske besynderligt, at det ikke er dumme, men tværtimod kloge mennesker, det altid er lykkedes mig at føre bag lyset. På den anden side er der to kategorier af lavere stående væsener, jeg aldrig har kunnet få til at vise mig tillid: kvinderne og hundene.

De ved jo, at den dydsirede Tatjana Nikolajevna ikke ville tro på min kærlighed, og det lader til, at hun heller ikke tror på den nu, efter at jeg har dræbt hendes mand. Hun mener, at jeg ikke har elsket hende, og af jeg har dræbt hendes mand, fordi hun elskede ham – det er nu hendes logik. Jeg er vis på, at hun synes, der er god mening i den meningsløshed … og hun er alligevel en klog kvinde.

Det forekom mig, at det ikke kunne være særlig vanskeligt at gennemføre en afsindigs rolle. En del af, hvad der behøvedes, kunne jeg jo læse mig til i bøger; en anden del måtte jeg tilføje ved egen skaberkraft, således som tilfældet er med enhver virkelig skuespiller, der får en rolle, han skal udføre; resten måtte publikum selv skaffe til veje: det har jo fået sine følelser udviklet gennem bøger og teater og er i stand til at forestille sig personer lyslevende, blot de skitseres helt løseligt. Noget ville der imidlertid nok komme til at mangle, og det kunne jo blive farligt, når jeg blev indlagt til observation. Men det psykopatologiske område er uendelig vidtstrakt og til dato udforsket i blot ringe omfang; der er så mange mørke punkter, så mange tilfældigheder, så vidt spillerum for fantasi og subjektiv opfattelse, at jeg trøstigt kunne lægge min skæbne i Deres hænder, mine herrer eksperter! Jeg håber, at jeg ikke har

såret Dem med denne udtalelse, jeg har slet ikke tænkt på at rokke ved Deres autoritet som videnskabsmand, og jeg er overbevist om, at De vil give mig ret, netop fordi De er vant til at tænke samvittighedsfuldt og videnskabeligt …

Nå, nu hørte det skrigeri da endelig op. Det er heller ikke til at holde ud …

Og allerede den gang planen først dukkede op i mig, ganske løseligt, fulgtes den af en tanke, der ikke ret vel kunne fostres i en afsindigs hjerne: *det var tanken om, hvor grænseløst farligt mit eksperiment egentlig var.* De forstår jo nok, hvad jeg mener. Det er farligt at lege med afsindets ild. At gå med åben ild i et krudtkammer og alligevel at føle sig sikker – det er noget, der ikke godt er muligt, hvis der ikke allerede er et lille stænk vanvid til stede. Det vidste jeg; ja, jeg vidste det – men hvad bryder en tapper mand sig om fare?

Og min tanke var så klar og så smidig, som var den smedet af stål; den lystrede mit mindste vink. Som en skarpsleben kårde bøjede den sig, stak og skar den i hændelsernes væv; som en slange sneg den sig lydløst ned i mørke, uudforskede dybder, som i al evighed forbliver unddraget dagens lys, og det var en øvet og erfaren fægter, som førte kården. Hvor lydig var min tanke; hvor flinkt og behændigt arbejdede den! hvor jeg elskede den, min træl, min ubetvingelige kraft, mit alt!

… Så, nu begynder han igen at brøle, den afsindige her ved siden af, og jeg er ikke i stand til at skrive mere. Det er skrækkeligt at høre et i menneske hyle. Jeg har hørt meget forfærdeligt, men det er det frygteligste og skrækkeligste af alt, når et dyrs stemme sætter menneskelige stemmebånd i bevægelse; jeg ved intet, der kan sammenlignes med det:

munden fortrækker sig, ansigtets muskler står spændte som tove, man ser tænderne som hos en hund, der vil bide. Og fra den mørke mundhule lyder der modbydelige hyl, der minder både om menneskelig latter og dyrisk brøl …

Sådan var altså min tanke. A propos! De vil nok være så venlige at lægge mærke til min håndskrift, og jeg tør måske bede Dem om ikke at tillægge det nogen betydning, at min skrift nu og da er lidt usikker, som havde min hånd rystet. Det kommer simpelt hen af, at jeg i længere tid ikke har skrevet, og at de seneste ugers begivenheder tilligemed søvnløshed har taget stærkt på mig. Af og til har jeg ligesom trækninger i hånden. *Det samme har jeg for resten også mærket tidligere.*

3

Nu vil De altså kunne forstå, hvordan det egentlig forholdt sig med det forfærdelige anfald, jeg havde under soiréen hos Kargánovs: del var mit første eksperiment, og det lykkedes over al forventning. Man skulle tro, at alle havde anet, hvad der ville ske, og at ingen var forbavset over, at et kernesundt menneske pludselig blev vanvittigt, som var det noget ganske naturligt, der kunne hænde når som helst. Der gav sig ingen forandring til kende, og alle kappedes om at give mit spil det rette relief ved at give deres fantasi frit løb. Det hører vist til de store sjældenheder, at en skuespiller, der optræder som gæst, bliver så fortræffeligt støttet som tilfældet her var med mig; det var også en ganske ualmindelig samling naive, dumme og godtroende mennesker, der omgav mig ved den nævnte lejlighed: de har vist fortalt Dem, hvor forfærdeligt bleg jeg var; hvorledes den kolde, utvivlsomt kolde sved perlede på min pande; hvorledes afsindets ild luede i mine øjne. Da man senere meddelte mig alle disse iagttagelser, så jeg nedslået og bedrøvet ud, men i mit inderste følte jeg stolthed og glæde … og foragt.

Tatjana Nikolajevna og hendes mand var ikke til stede ved denne lejlighed – jeg ved ikke, om De har lagt mærke til det. Det var ikke nogen tilfældighed; jeg var bange for, at hun skulle være blevet forskrækket eller, hvad der havde været endnu værre, at jeg skulle have vakt hendes mistanke. Hun var det eneste menneske, der ville have været i stand til at gennemskue mit spil.

Der var i det hele taget slet ikke tilfældigheder ved denne lejlighed: alt var vel overvejet, alt lige til den mindste ubetydelighed. Jeg havde bestemt, at jeg skulle have mit anfald, mens vi sad ved aftensbordet, fordi alle så ville være samlet og i passende løftet stemning. Jeg havde valgt min plads ved bordet således, at jeg sad et godt stykke fra kandelabrene; jeg ville nemlig ikke have, at der skulle gå ild i noget, og jeg havde heller ikke lyst til at brænde min næse. Jeg havde fået Pavel Petrovitch Popélov anbragt ved siden af mig; han er så fed som et svin og allermest modbydelig, når han spiser; da jeg første gang så ham spise, faldt det mig ind, at det at spise vistnok egentlig er uanstændigt. Jeg havde allerede længe lovet mig selv, at jeg ved lejlighed skulle berede ham en eller anden ubehagelighed. Alt var nu ordnet på bedste måde, og der var bestemt ikke en levende sjæl, som lagde mærke til, at den tallerken, jeg knuste med min hånd, var dækket af en serviet, for at jeg ikke skulle udsætte mig for at få hånden skåret i stykker.

Det hele var groft anlagt og i grunden også dumt, men det havde jeg gjort med forsæt; folk ville slet ikke have forstået det, hvis jeg havde givet et finere komediespil til bedste.

Jeg begyndte med at gestikulere stærkt og at tale i en heftig tone til Pavel Petrovitch, så at han stirrede forbavset på mig med sine små øjne. Så lod jeg, som om jeg faldt hen i dybe tanker og hverken havde øje eller øre for, hvad der foregik omkring mig. Jeg havde gjort sikker regning på Irina Pavlovna, der altid er så hjælpsom, og det varede da heller ikke længe, førend hun spurgte mig:

"Hvad fejler Dem, Anton Ignatievitch? De sidder og ser så skummel ud."

Alle rettede deres blikke på mig, og jeg i smilede sørgmodigt.

"De føler Dem måske ikke ganske vel?"

"Nej, ikke ganske … et anfald af svimmelhed; men De må endelig ikke lade Dem forstyrre … det går nok hurtigt over."

Husets frue beroligede sig, men Pavel Petrovitch sad og skævede til mig og så slet ikke ud til at være glad ved det hele; straks derefter ville han føre sit glas med portvin til munden, men så var det, at jeg tog fat: et … glasset ud af hånden på ham; to … tallerkenen knust, skårene fløj omkring, Pavel Petrovitch var nær ved at segne, damerne gav sig til at skrige, og jeg skar tænder og trak i dugen, så at alt gik i gulvet – det var til at le sig fordærvet over!

Så trængtes man om mig fra alle sider: nogle holdt mig fast på stolen, og der var en, som kom løbende med et glas vand; jeg rullede med øjnene og brølede som en tiger i den zoologiske have. Der var ikke spor af mening i det hele, og folk bar sig så dumt ad, at jeg havde haft den største lyst til at gøre en ulykke på et par stykker af de værste tossehoveder; men naturligvis betvang jeg mig.

Så kom næste akt: jeg blev lidt efter lidt roligere, jeg åndede dybt og tungt, bed tænderne sammen og lod mit blik glide rundt i værelset, mens jeg med klangløs stemme spurgte:

"Hvor er jeg? hvad er der sket?"

Der var ikke mindre end tre dumrianer, der i munden på hinanden besvarede mit tossede spørgsmål om, hvor jeg var:

"Hos Kargánovs, kære doktor! De ved jo nok, hvem Irina Pavlovna Kargánov er?"

Det var nogle nydelige medspillende, jeg havde ved den lejlighed!

Da der var gået en dag – jeg ville give rygtet tid til at nå Savélovs – sørgede jeg for at træffe sammen med Tatjana Nikolajevna og hendes mand; Aleksej var ikke rigtigt på det rene med, hvad der var foregået, og han sagde blot:

"Nå, min ven! det er nok en køn historie, du har lavet henne hos Kargánovs!"

Så trak han ned i sin jakke og gik ind i sit værelse for at arbejde.

Deraf kunne jeg slutte mig til, at det slet ikke ville have gjort noget indtryk på ham, hvis jeg virkelig var blevet afsindig. Tatjana viste sig derimod ganske overordentlig deltagende – men selvfølgelig mente hun ikke det mindste med det. Jeg fortrød ikke den beslutning, jeg havde begyndt at bringe til udførelse – det gjorde jeg virkelig ikke; men jeg spurgte mig selv: er det nu også umagen værd?

Tatjana havde fulgt Aleksej med øjnene, da han gik ind i sit arbejdsværelse; derfor sagde jeg nu til hende:

"holder De meget af Deres mand?"

Hun vendte sig hurtigt om mod mig og svarede:

"Ja! … men hvor falder det Dem ind at spørge mig om det?"

"Å, jeg ved det egentlig ikke."

Efter en kunstpause, der skulle tænkes udfyldt med hastigt skiftende tanker, spurgte jeg videre:

"Hvorfor nærer De mistro til mig?"

Hun så mig et sekund lige i øjet, men hun svarede ikke. I dette øjeblik glemte jeg, at hun en gang for længe siden havde let mig ud; jeg bar ikke nag til hende, og jeg syntes, at mit forehavende ikke var noget værd. Men det var naturligvis kun en følge af den mathed, som var indtrådt, etter at mine nerver

havde været så stærkt anspændte; det hele varede dog kun et øjeblik.

Tatjana Nikolajevna tav længe; så spurgte hun:

"Kan man da have tillid til Dem?"

"Naturligvis ikke," svarede jeg i en skæmtende tone – og nu slog den ulmende ild atter ud i lys lue. Jeg følte, at jeg havde både kraft og mod, og at jeg ikke ville vige tilbage for noget som helst; jeg var stolt over, hvad jeg allerede havde opnået, og var fast besluttet på ikke at blive stående på halvvejen. Kamp er dog den eneste glæde her i livet.

Mit næste anfald havde jeg en måned efter det første. Denne gang var alt ikke så omhyggeligt gennemtænkt, men det behøves heller ikke, når man i øvrigt har lagt hele sin plan. Jeg havde slet ikke tænkt mig, at anfaldet skulle komme netop *den* aften, men da omstændighederne var særligt gunstige, ville det have været dumt, om jeg ikke havde benyttet mig af det.

Jeg kan godt huske, hvordan det hele gik til; vi sad og samtalede inde i salen – så blev jeg pludselig melankolsk. Jeg havde en levende følelse af, hvor fremmed jeg egentlig var alle disse mennesker, hvor ene jeg stod, og hvorledes jeg altid ville være nødt til at holde mig indesluttet i dette mit hoved som i et fængsel; det er en følelse, der griber mig en sjælden gang. Jeg væmmedes ved dem alle, og som en rasende slog jeg i bordet med min knyttede hånd og råbte, så højt jeg kunne:

"Kæltringe! Forbandede, selvglade kæltringe, løgnere og hyklere! Hvor jeg afskyr jer!"

Det var mig en sand tilfredsstillelse at se, at de forfærdedes og blegnede.

Jeg ved, at det kom til håndgribeligheder, først med dem og derpå med deres kuske og tjenere; men jeg vidste godt, hvad jeg gjorde: det var mig ligefrem en fornøjelse at prygle løs på dem og at sige dem lige op i deres åbne øjne, at de i grunden er nogle topmålte slyngler. Man behøver da ikke at være gal, fordi man siger folk sandheden. Jeg giver Dem mit ord på, mine herrer eksperter! at jeg var ved fuld bevidsthed, og at jeg tydeligt mærkede, at hvert af mine slag måtte gøre ondt. Men da jeg var blevet bragt hjem og var alene, kunne jeg ikke lade være med at le, når jeg tænkte på, hvor godt jeg havde spillet komedie; det var ligefrem beundringsværdigt. Så gik jeg til sengs og gav mig til at I læse; jeg kan endda sige Dem, hvilken bog det var: det var en af Guy de Maupassant; det er en forfatter, jeg altid læser med fornøjelse. Så faldt jeg i søvn som et barn. Læser afsindige mennesker bøger eller har de nogen fornøjelse af det? Sover afsindige mennesker som børn?

Nej, de vanvittige sover ikke; der er mørkt i deres hoveder. Ja, der er mørkt – og så bliver der pludselig klart; så får de lyst til at hyle og til at sønderflænge sig selv; og de får lyst til at krybe omkring på hænder og fødder, ganske, ganske stille og så med ét springe op og råbe:

"Aha!"

Så skoggerler de og giver sig til at udstøde langtrukne, klagende hyl, mens de strækker hovedet op, så højt de kan.

– Ja, ja.

Men jeg sov som et barn. Sover de afsindige som små børn?

4

I går spurgte min sygeplejerske, Mascha, mig:

"Anton Ignatievitch! beder De aldrig til Gud?"

Hun var alvorlig og gik sikkert ud fra, at jeg ville give hende et oprigtigt svar. Jeg svarede hende uden at smile:

"Nej, det gør jeg ikke, Mascha! Men hvis De har nogen fornøjelse af det, må De gerne slå korsets tegn over mig."

Med største alvor korsede hun mig nu tre gange, og jeg var rigtig glad over, at jeg således havde kunnet skaffe det prægtige menneske en smule fornøjelse.

Det går naturligvis Dem, mine herrer eksperter! på samme måde som alle andre højtstående og frie mennesker: De skænker ikke betjeningen nogen videre opmærksomhed; men vi, arrestanter og "forrykte", har lejlighed til at se betjeningen på nærmeste hold, og vi gør undertiden ganske interessante opdagelser. Således har De måske slet ikke lagt mærke til, at sygeplejerske Mascha, der jo skal have tilsyn med de afsindige, selv er afsindig? Men det er hun virkelig.

De behøver egentlig blot at se, hvordan hun går: hun glider ganske lydløst hen over gulvet; hun bevæger sig så ængsteligt og forsigtigt, som gik hun mellem usynlige, dragne sværd. Se engang på hendes ansigt, men således at hun ikke mærker, at De iagttager hende. Når en af Dem kommer, får hendes ansigt straks et udtryk af alvor og vigtighed, og hun smiler nedladende – hun afspejler med andre ord netop de følelser, der behersker Dem i et sådant øjeblik. Undertiden smiler hun, når hun ser på mig – det er et mat, reflekteret smil, ikke hendes

eget. Så kan jeg gætte mig til, at jeg må have smilet, da hun så på mig. Undertiden er der et lidende udtryk i hendes ansigt, mundvigene sænker sig, og hun ser ud til at være ti år ældre end ellers. Rimeligvis er det da en genspejling af mit ansigt. Det hænder også, at hun bliver ganske bange, når jeg ser på hende – De ved jo, hvor skrækindjagende ens blik kan blive, når man er hensunken i dybe tanker. Så stirrer Mascha på mig, hendes pupiller bliver mørke, hun løfter armene noget og kommer lydløst hen til mig; hun foretager sig et eller andet med mig, noget venskabeligt, uventet; hun stryger håret fra min pande eller ordner min kåbe om mig.

"Bæltet er vist ved at gå op!" siger hun, men hendes ansigt har bevaret et udtryk af skræk.

Jeg har lejlighed til at se hende alene. Når hun er alene, er der mærkværdigt nok ikke spor af udtryk i hendes ansigt, smukt som en hensovets ansigt. Råber man: "Mascha!" vender hun sig hurtigt om og smiler med sit ejendommelige smil, hvori der er både ømhed og rædsel, og spørger så:

"Er der noget, De ønsker?"

Der er altid noget, hun vil bringe eller tage bort eller gøre i orden; kan hun ikke finde noget, mærker man, hun føler sig utilpas. Hun gør aldrig den mindste støj, og jeg har aldrig set hende tabe noget af, hvad hun har haft i hånden, eller støde mod noget. Jeg har forsøgt at tale med hende om livet, men hun forholder sig mærkværdigt ligegyldig til alt, selv til mord, brand og lignende, der ellers gør så stærkt indtryk på lidet udviklede mennesker.

En dag fortalte jeg hende om krig:

"Man dræber og sårer soldaterne, og de dræbte efterlader sig små børn, der ikke har noget at spise; er det ikke rædsomt?"

"Jo-o … men må jeg ikke bringe Dem lidt mælk? Jeg synes, De har spist så lidt i dag."

Så ler jeg, og hun ler også, men der er noget ængsteligt i hendes latter.

Hun har aldrig nogensinde været i teatret; hun ved ikke, at Rusland er en stat, og at der er andre stater; hun kan hverken læse eller skrive, og af Biblen kender hun kun de brudstykker, der oplæses i kirken. Hver aften knæler hun og beder længe.

En tid lang har jeg anset hende for et indskrænket, sløvt væsen, der var som skabt til at forrette slavearbejde; men så hændte der noget, som fik mig til at ændre min opfattelse.

De ved sandsynligvis – jeg går ud fra, at man har givet Dem meddelelse om det – at jeg under mit ophold her har gennemlevet nogle rædselsfulde øjeblikke, men det beviser jo ikke andet, end at mine kræfter forbigående har været nedbrudte. Det var den historie med håndklædet. Jeg er stærkere end Mascha og kunne have dræbt hende, mens vi var alene; men hun skreg ikke op og tog ikke fat i min arm; hun sagde ganske roligt:

"Det må man ikke!"

Siden den dag har jeg tit og mange gange tænkt over dette: "Det må man ikke." Og jeg er kommet til den erkendelse, at der må ligge en mægtig kraft i det – men jeg har endnu ikke kunnet udgrunde, hvori denne kraft består. Den ligger ikke i selve ordene – de udgør jo kun en hul frase; nej, den må have sit udspring fra noget dybt inde i Maschas sjæl. Hun kender hemmeligheden, men kan eller vil ikke forklare mig den. Jeg

har adskillige gange søgt at udfritte hende, men hun har ikke været i stand til at give mig nogen forklaring.

"Mener De da, at det er en synd at begå selvmord?" spurgte jeg hende; "har Gud forbudt selvmord?"

"Næ-e!"

"Men hvorfor sagde De da: Det må man ikke?"

"Jo-o; det ved jo alle og enhver, at man ikke må … men skal jeg ikke hente noget til Dem?"

Så smilede vi.

Der kan ikke være nogen tvivl om, at hun er afsindig; men hun gør ingen skade – tværtimod! Jeg håber da også, at De vil lade hende være i fred.

Jeg har tilladt mig denne digression, fordi Maschas optræden ved den pågældende lejlighed fik mig til at mindes noget fra min barndomstid. Jeg kan ikke huske min moder, men jeg havde en tante, som hver aften slog korsets tegn over mig. Hun var en stilfærdig gammel jomfru med fregner i ansigtet, og hun blev forlegen, når min fader for skæmt spurgte hende, om der endnu ikke havde meldt sig nogen frier. Jeg var endnu kun lille, næppe elleve år gammel, da man en dag fandt hende hængt i et skur, hvor vi havde vort kulforråd. Fader så hende ofte i drømme og lod læse sjælemesser for hende, skønt han ellers var ateist og spotter.

Min fader var en meget klog og talentfuld mand; når han talte i retten, kunne han få både nervøse damer og alvorlige, erfarne mænd til at udgyde tårer. Jeg var den eneste, som ikke græd, når jeg hørte ham tale; jeg kendte ham nemlig og vidste, at han ikke selv forstod, hvad han sagde. Han havde mange kundskaber, mange tanker og endnu flere ord. Ord, tanker og

viden formede sig ofte til et smukt hele – men han forstod ikke noget af det. Ofte tvivlede jeg ligefrem om, at han eksisterede; jeg var fristet til at tro, at han ikke var noget levende menneske, men en mekanisme, sammensat af en fonograf og en kinematograf. Han forstod ikke, at han var et levende menneske, bestemt til at dø. Med sine taler som advokat tjente han en tredive tusind rubler om året; det fandt han ganske naturligt og tænkte ikke videre over det.

Jeg husker, at vi en dag kørte ud sammen til et gods, han netop havde købt; jeg pegede på træerne og spurgte:

"Klienterne?"

Han smilede, følte sig smigret og svarede:

"Ja, du; det er godt, når man har talent."

Han drak meget, og hans rus ytrede sig i, at alt så forekom ham i meget hurtig bevægelse; så standsede det pludselig – han var faldet i søvn. Han blev af alle anset for ualmindelig begavet, og han plejede selv at sige, at han kunne være blevet en berømt kunstner eller forfatter, hvis han ikke var blevet en berømt advokat. Det var desværre sandt.

Han havde vanskeligere end alle andre ved at forstå mig. En gang så det meget stærkt ud til, at vi skulle miste alt, hvad vi ejede. Det forekom mig, at det var det forfærdeligste, der kunne ske. I vor tid, hvor man må være rig for at kunne bevare sin frihed, ved jeg slet ikke, hvad der ville være blevet af mig, hvis skæbnen havde anbragt mig i proletariatets rækker. Endnu i dag koger det i mig, når jeg tænker på, at nogen kunne vove at lægge hånd på mig, tvinge mig til at gøre, hvad jeg ikke har lyst til, for nogle styver at købe mit arbejde, mit blod, mine nerver, mit liv! Der gik en gysen gennem mig, men det varede kun et

øjeblik, for det stod straks klart for mig, at et menneske som jeg aldrig kunne blive fattig; det forstod min fader dog ikke; han anså mig for at være uden energi, og med ængstelse tænkte han på min formentlige hjælpeløshed.

"Anton, min stakkels Anton!" sagde han; "hvad skal der dog blive af dig?"

Han sad med sænket hoved; det lange hår faldt ham ned i panden, og han var ligbleg.

Jeg svarede ham:

"Du skal sammen ikke være urolig for min skyld, kære far! Jeg skal sagtens klare mig; siden jeg ikke har talent, kan jeg jo slå Rothschild ihjel eller plyndre en af de mange banker."

Min fader så fortrydeligt på mig, fordi han anså mit svar for en dårlig og utidig spøg og det skønt han hørte min stemme og så udtrykket i mit ansigt. Nej, han var ikke noget rigtigt menneske!

Han kendte ikke det mindste til mit sjæleliv, og jeg kunne aldrig gøre ham tilpas. I latinskolen gik det mig godt, og det syntes han ikke om. Når der var selskab hos os, som oftest advokater, forfattere og kunstnere, havde han for skik at pege hen på mig og sige:

"Kan De tænke Dem til, at min søn dér er duks? Jeg gad vide, hvad jeg har fortørnet guderne med!"

Så lo de alle af mig, og jeg lo igen af dem alle sammen.

Kunne han ikke lide, at det gik mig så godt i skolen, syntes han endnu mindre om mit hele væsen og den måde, jeg klædte mig på. Han kom ind i mit værelse, ene og alene for at få lejlighed til at bringe mine bøger i uorden, uden at jeg lagde

mærke til det, og han kunne se rigtig ærgerlig ud, når mit hår var omhyggeligt skilt.

Mine kollegiehæfter var ham en pestilens. Undertiden, når han var beruset, bladede han i dem, og det var ligefrem komisk at se hans fortvivlelse.

"*Kan* du da ikke en eneste gang slå en ordentlig klat?" udbrød han.

"Jo, kære far! I går slog jeg en klat i trigonometrihæftet."

"Så brugte du vel tungen?"

"Hvordan det?"

"Du slikkede vel klatten op med tungen?"

"Næ-æ, kære far! jeg tog et stykke klatpapir."

"Du er ikke min søn, Anton! Du er ikke min søn!"

Blandt mine hæfter var der dog et, som ville have gjort ham stor glæde, skønt der ikke var en eneste skæv linje i det, ikke en klat, ikke så meget som en eneste rettelse. Men i det hæfte stod der med store bogstaver: "Min fader er fordrukken, tyvagtig og fej", og så havde jeg tilføjet nogle småting, jeg ikke vil gengive her, dels af ærbødighed for min faders minde, dels af respekt for loven.

Nu kommer jeg lige pludselig til at tænke på noget, der utvivlsomt vil kunne interessere Dem, mine herrer eksperter! Jeg er glad for, at jeg kom til at huske på det, meget glad, og jeg kan slet ikke forstå, at jeg kunne glemme det.

Vi havde en gang en stuepige, som hed Katja; hun var gode venner med min fader og også med mig. Hun holdt af min fader, fordi han gav hende penge, og af mig, fordi jeg var ung, havde smukke, mørke øjne og ikke gav hende penge. Den nat min fader blev lagt på båre inde i den store sal, gik jeg ind til

Katja; hendes værelse lå ikke langt fra salen, og man kunne derfra tydeligt høre ham, der hele tiden læste bønner inde ved liget.

Jeg tror, min faders udødelige ånd ikke havde grund til at beklage sig!

Denne episode forekommer mig i højeste grad interessant, og det undrer mig, at jeg først nu kom til at huske på den.

De tror muligvis, mine herrer eksperter! at det kun var en tåbelig ungdomsstreg, der er uden al betydning; men De tager fejl. Jeg kæmpede en grusom kamp med mig selv, og sejren blev mig ikke let. Mit liv var indsatsen. Havde jeg vist mig fej, havde jeg opgivet min hensigt, ville jeg have dræbt mig selv og ikke betænkt mig et øjeblik.

Hvad jeg den gang udførte, var slet ikke nogen småting for et menneske i min alder. Nu ved jeg jo så udmærket vel, at det kun var vindmøller jeg kæmpede med. Men den gang så jeg jo anderledes på alt. Nu kan jeg ikke længere beskrive så aldeles tydeligt, hvad jeg den gang tænkte på; jeg ved kun, jeg havde en følelse af, at jeg på en gang krænkede alle guddommelige og menneskelige love. Jeg var bange, latterligt bange, men jeg overvandt min frygt og var elskovsvarm som Romeo, da jeg kom ind i Katjas kammer.

I den alder tror jeg nok, jeg endnu var romantiker, måske endog idealist. Det var en lykkelig tid, men det er desværre så længe siden. Jeg husker så tydeligt, at jeg på vejen tilbage til mit eget værelse blev stående ved båren, og med armene korslagte over brystet som Napoleon så jeg med komisk stolthed på min faders lig; men med ét fo'r jeg forfærdet sammen, for jeg syntes, at ligklædet havde rørt sig … Lykkelige, svundne tid!

Jeg er egentlig bange for, at jeg aldrig er ophørt med at være romantiker. Jeg troede på menneskets tanke og dens ubegrænsede magt. Hele menneskehedens historie var i mine øjne intet andet end tankens sejrsgang; det var min opfattelse endnu for ganske kort tid siden. Og nu gruer jeg ved den tanke, at hele mit liv kun var bedrag, at jeg alle mine dage ikke har været andet end en dåre ligesom den afsindige skuespiller, jeg har set her i værelset ved siden af; over alt, hvor han kunne komme til det, samlede han røde og blå stykker papir, og hvert sådant stykke kaldte han en million; han tiggede om dem, når der kom besøgende; han stjal dem, hvor han kunne komme til det, også inde i toiletrummet; opsynsmanden sparede ikke på plumpe vittigheder, men han følte den dybeste foragt for dem. Mig holdt han af, og han forærede mig en million.

"Det et jo kun en lille million," sagde han; "De tager det jo ikke ilde op, at jeg ikke giver Dem mere, men jeg har så forskrækkeligt store udgifter."

Så tog han mig til side og hviskede mig i øret:

"Jeg er netop ved at slå en handel af om Italien; jeg vil fordrive paven og indføre nye penge, netop den slags, De ser her. På søndag kanoniserer jeg mig selv; det vil glæde italienerne, for de er altid glade, når de får en ny helgen."

Er det den million, jeg har levet af?

Det er så underligt for mig at tænke på, at mine bøger, mine eneste venner, endnu stadig står i Deres skabe og tavse gemmer på alt det, jeg har anset for verdensvisdom, verdenshåb og verdenslykke. Jeg ved, mine herrer eksperter! at De fra Deres standpunkt må betragte mig som en slyngel, ligegyldigt om jeg

nu er gal eller ikke. Men De skulle have set denne slyngel, når han gik ind i sit bogværelse.

De burde aflægge et besøg i min bolig; det ville have sin interesse for Dem. I skrivebordsskuffen til venstre ligger der et katalog over alle mine bøger, tegninger og forskellige småting; der ligger også alle nøglerne til alle skabene. De er jo selv videnskabsmænd, så at jeg gør sikker regning på, at De vil behandle det alt sammen omhyggeligt og varsomt. De vil nok også være så god at passe på, at lamperne ikke oser. Der er ikke noget så modbydeligt som lampeos; den trænger ind alle vegne og er næsten ikke til at få bort igen.

Petrov, underlægen, De nok ved, har netop nu været her inde for at sige mig, at jeg ikke kunne få den portion kloral, jeg havde skrevet op til mig selv. Men jeg er jo læge og ved vel nok, hvad jeg gør; jeg vil ikke finde mig i, at man nægter at ekspedere mine recepter. Jeg har slet ikke sovet de to sidste nætter og har slet ikke lyst til at gå fra forstanden. Jeg fordrer, at man skal levere mig kloral; jeg fordrer det. Det er en stor skam, at man vil gøre mig gal!

5

Man begyndte at blive bange for mig, efter at jeg havde haft mit andet anfald. Der var adskillige familier, hvor man nægtede sig hjemme for mig, når jeg kom, og der var adskillige af mine bekendte, som blev forlegne, når de tilfældigvis traf sammen med mig; de smilede fjollet og spurgte deltagende:

"Nå, går det nu lidt bedre?"

Min stilling var faktisk således, at jeg kunne have begået hvilken som helst lovstridig handling uden derfor at have mistet noget af mine venners og bekendtes agtelse. Jeg så på dem og tænkte i mit stille sind, at jeg, hvis jeg havde lyst til det, kunne dræbe både den ene og den anden af dem, uden at der ville blive gjort mig noget af den grund. Det var en helt ny og ganske behagelig følelse, der gennemstrømmede mig, når jeg tænkte på det, men der var samtidig noget, som ængstede mig. Mine medmennesker forekom mig hjælpeløse; det var, som havde de mistet en skal, der ellers plejede at beskytte dem, så at det blev en let sag at dræbe dem, og man næsten kunne føle sig fristet til at gøre det.

Da man var angst og bange for mig, behøvede jeg ikke at frygte for, at man skulle udforske mig alt for grundigt, ug under disse omstændigheder blev et tredje anfald overflødigt: på dette punkt, men også kun på dette, fraveg jeg min oprindelige plan. Talentet viser jo netop sin styrke ved at kunne ændre slagets hele gang, når forholdene kræver det, og ikke at lade sig tvinge ind i bestemte rammer eller lade sig lægge i lænker. *Et* var dog endnu nødvendigt: jeg måtte skaffe mig aflad for, hvad jeg

allerede havde gjort, og et slags privilegium med hensyn til fremtiden; jeg måtte med andre ord skaffe mig en lægevidenskabelig attest for, at jeg var syg. Men jeg ville vente ganske roligt, til det ved et sammenstød af omstændigheder kunne få udseende af, at min henvendelse til en sindssygelæge kun skyldtes en ren tilfældighed, eller at man ligefrem havde overtalt mig til at søge råd hos en sådan læge. Det var et lille raffinement under udarbejdelsen af min rolle; måske havde det slet ikke været nødvendigt.

Både Tatjana Nikolajevna og hendes mand besørgede i så henseende alt, hvad der var fornødent.

"Hør, kære Anton Ignatievitch!" sagde Tatjana Nikolajevna, "De må endelig gå til en specialist i den slags sygdomme."

Det var den første gang, hun kaldte mig "kære"! At tænke sig, at hun måtte anse mig for afsindig, førend hun kunne sige "kære" til mig!

"Vel! så skal jeg gøre det, kære Tatjana Nikolajevna!" svarede jeg.

Vi tre – Aleksej var nemlig også til stede – vi sad alle tre inde i hans arbejdsværelse, hvor jeg senere begik mordet.

"Ja, det skulle du virkelig gøre, Anton!" tilføjede Aleksej meget bestemt; "ellers ender det dog med, at du roder dig ind i ubehageligheder af den ene eller anden art."

"Det kan jeg da aldrig tro," svarede jeg spagfærdigt; "hvad skulle jeg kunne gøre?"

"Du kan såmænd finde på hvad det skal være … måske slå hjernekisten i stykker på en eller anden."

Jeg sad netop og legede med en tung brevpresser af jern; jeg så på den, og jeg så på Aleksej. Efter nogle sekunders forløb

sagde jeg:

"Du siger hjernekisten … hovedet?"

"Ja, hovedet. Du behøver jo bare at slå til med sådan en tingest – så er den historie ude."

Det begyndte virkelig at blive interessant: det var jo netop min hensigt at knuse hans hoved med denne brevpresser – og så giver vedkommende hoved sig til at diskutere følgerne, til at diskutere dem med et elskværdigt smil!

Og så er der alligevel folk, som tror på anelser, på varsler om død! … Vrøvl!

"Man kan da ikke gøre nogen skade med den tingest," sagde jeg; "den er alt for let."

"Hvad er det for snak! Kalder du den let?" spurgte Aleksej ærgerlig, tog brevpresseren fra mig og lod den et par gange suse gennem luften.

"Prøv en gang!" sagde han derpå.

"Nå-å …"

"Jo, prøv nu!"

Modstræbende, men smilende tog jeg det tunge jernstykke; nu blandede Tatjana Nikolajevna sig i sagen: bleg og med skælvende læber sagde hun, eller rettere skreg hun:

"Hold op, Aleksej! hold op!"

"Hvad går der af dig, Tanja?" spurgte Aleksej forundret.

"Du ved, jeg kan ikke lide den slags spøg."

Vi lo alle tre, og brevpresseren blev stillet hen på sin plads.

Hos professor T. gik det ganske som jeg havde tænkt mig. Han var alvorlig, yderst forsigtig og tilbageholdende. Han spurgte mig, om jeg havde slægtninge, der kunne passe mig, rådede mig til at holde mig hjemme og at søge nogen hvile. Jeg

fremkom i min egenskab af læge med nogle beskedne indvendinger, og dette havde naturligvis til følge, at han nu ikke længere nærede den ringeste tvivl om, at jeg var afsindig. Professor T. bliver vist ikke uden grund anset for en stor videnskabsmand, og jeg håber, at De, mine herrer eksperter, ikke tager mig det for ilde op, at jeg har tilladt mig at gøre en smule løjer med en af Deres kolleger.

De følgende dage var nogle af de lykkeligste i hele mit liv: man følte medlidenhed med mig, nu da jeg havde fået attest for, at jeg var syg; man aflagde mig formelige sygebesøg, talte skabagtigt med mig om de ligegyldigste ting under solen, og det samtidigt med, at jeg vidste med mig selv, at jeg var fuldstændig rask, at min hjerne var klar, min tanke så kraftig som nogensinde.

Af alt det meget vidunderlige og uudgrundelige i vort liv, er der dog intet så vidunderligt og uudgrundeligt som tanken. Der er noget guddommeligt ved den; den er en borgen for vor udødelighed, og dens magt og kraft kender ingen grænser. Man bliver betaget, når man ser de vældige bjerges sneklædte toppe; forstod vi os selv, ville vi have grund til at betages af vor egen evne til at tænke, langt mere end af bjergmasserne, langt mere end af alt det vidunderlige, alt det skønne her i verden.

Jeg nød min tanke, den gav sig hen til mig som en uskyldig og øm elskerinde; den tjente mig som en træl, den støttede mig som en ven.

Jeg kan imidlertid forsikre Dem, at jeg ikke udelukkende tænkte på min plan, mens jeg nu holdt mig hjemme. Min plan var klar og for længst gennemtænkt. Nej, jeg tænkte på mange, mange ting. Det var, som legede jeg og min tanke med liv og

død og svævede højt hævede over dem. Blandt andet løste jeg den gang to overordentlig vanskelige skakopgaver, der længe havde optaget mig … De ved rimeligvis, at jeg for tre år siden deltog i den internationale skakturnering og kom nærmest efter Lasker. Havde det ikke været mig imod at vække opsigt, og var jeg vedblevet at spille, ville Lasker være blevet tvunget til at overlade mig sejrens pris.

Jeg har egentlig aldrig syntes så godt om Aleksej som fra det øjeblik at regne, hvor hans liv var i mine hænder; det var mig ligefrem behageligt at tænke på, at det var mig, han kunne takke for, at han fik lov til at spise og drikke, kort sagt glæde sig ved livet. Jeg følte noget i lighed med, hvad en fader føler overfor sin søn. Jeg gik i en stadig angst for, at han skulle blive syg; han var nemlig altid uforsigtig i en aldeles utilladelig grad, skønt hans helbred var svageligt; det var ganske umuligt at få ham til at bære flonel eller til at tage galocher på, når han gik ud i råkoldt og fugtigt vejr. Det var Tatjana Nikolajevna, som fik min ængstelse til at tabe sig; hun kom kørende for at spørge, hvordan det gik mig, og så fortalte hun mig, at Aleksej nu befandt sig udmærket vel og oven i købet i den senere tid havde kunnet sove rigtig godt, hvad der tidligere havde hørt til de store sjældenheder. Jeg blev så glad, da jeg hørte det, at jeg tog en bog, et kostbart værk, der netop lå på mit bord, og som Aleksej allerede længe havde ønsket sig, og bad Tatjana Nikolajevna om at forære ham den fra mig. Det er meget muligt, at det var uforsigtigt af mig at give ham denne foræring, idet man senere kunne tillægge mig en bestemt hensigt med det, men jeg så ganske bort fra dette, da jeg gerne ville gøre Aleksej en glæde.

Tatjana Nikolajevna fik et godt indtryk af mig ved denne lejlighed; jeg var nemlig yderst elskværdig og naturlig. Da hun forlod mig, sagde hun da også:

"Nu må De endelig snart se hen til os."

"Det kan jeg ikke," svarede jeg; "doktoren har forbudt mig at gå ud."

"Det er noget snak! Hos os er De jo som hjemme, og Aleksej er i dårligt humør, når han ikke ser Dem."

Så lovede jeg hende da at komme, *og det løfte skulle jeg nok sørge for at indfri.*

Den tunge brevpresser stod på sin plads, da jeg den 10. december klokken 5 om eftermiddagen kom ind i Aleksejs arbejdsværelse. Deres spisetid var kl. 7, og hverken Aleksej eller Tatjana Nikolajevna plejede at tage sig noget for i de to timer før middagsmåltidet. De blev begge meget glade over at se mig.

"Du skal rigtig have tak for bogen!" udbrød Aleksej og trykkede min hånd på det hjerteligste; "jeg var selv kommet hen til dig, hvis Tatjana ikke havde sagt mig, at du nu var helt rask igen. Vi skal i teatret i aften … Du går vel med os?"

Snart var samtalen i god gang; jeg talte meget og var interessant, for jeg havde besluttet, at jeg ikke ville lægge bånd på mig. Savélovs beundrere skulle blot vide, hvor mange af "hans" bedste tanker de kan takke mig for, mig, doktor Kersjentsev, som ingen kender!

Jeg talte klart og bestemt og fulgte samtidig viserens gang på urskiven; jeg tænkte hele tiden på, at jeg ville være en morder, når klokken var 6. Jeg kom med en ytring, der fik dem begge til at le, og mens de lo, tænkte jeg på, at jeg endnu ikke var nogen morder, men at jeg snart ville være det.

Aldrig har jeg været ved så klar bevidsthed som i den time. Som Gud så jeg uden at se, hørte jeg uden at høre, opfattede jeg alt uden at tænke.

Der var endnu fem minutter tilbage. Aleksej så ud til at være træt; han stod op fra sofaen og gik ud.

"Jeg kommer straks igen," sagde han.

Jeg ville ikke se på Tatjana Nikolajevna og gik hen til vinduet, skød gardinerne til side og blev stående. Uden at se følte jeg, at Tatjana Nikolajevna gik hurtigt gennem værelset og stillede sig ved siden af mig. Jeg hørte hendes åndedræt og vidste, at hun ikke så ud gennem vinduet, men at hendes blik hvilede på mig; jeg sagde ikke et ord.

"Hvor prægtigt sneen glitrer!" henkastede hun, men jeg svarede ikke. Hendes åndedræt blev hurtigere; så standsede det.

"Anton Ignatievitch!" sagde hun og tav igen.

Jeg svarede ikke.

"Anton Ignatievitch!" gentog hun nølende.

Nu så jeg på hende, og hun fo'r tilbage så pludseligt, at hun nær var faldet; det var, som havde den forfærdelige kraft, der lå i mit blik, voldsomt slynget hende tilbage. Hun styrtede hen til sin mand, der netop kom ind igen.

"Aleksej! Aleksej!" stønnede hun; "... han ..."

"Nå, hvad ... han?"

Jeg smilede ikke, men i en halvt skæmtende tone sagde jeg:

"Jo, du! hun tror, jeg vil dræbe dig med den tingest."

Ganske roligt tog jeg brevpresseren, løftede min arm og gik langsomt hen til Aleksej.

Han fortrak ikke en mine og så på mig med sine blege øjne.

"Hvad tror hun?" spurgte han.

"Jo, det tror hun virkelig."

Ganske langsomt løftede jeg min arm højere og højere. Aleksej løftede også sin arm lige så langsomt som jeg og så ufravendt på mig.

"Vent!" sagde jeg bydende.

Aleksejs arm hævede sig ikke højere, men hans blik hvilede stadigt på mig, og der var et ejendommeligt mistroisk træk om hans mund.

Tatjana Nikolajevna udstødte et gennemtrængende skrig – men det var for sent: jeg havde hugget til med brevpresserens skarpe kant, lige i tindingen. Da han styrtede om, bukkede jeg mig og slog til endnu to gange. Forhørsdommeren sagde noget om, at jeg måtte have slået Aleksej mange gange, da hele hans hoved var knust, men det forholder sig ikke rigtigt. Jeg slog i alt tre gange: én gang, da han stod, og to gange efter at han var faldet om. Det var voldsomme slag, det indrømmer jeg; men der var kun tre. Jeg husker det aldeles bestemt: tre slag.

6

De har nok set, at jeg har streget en hel del ud i slutningen af 4; De skal dog ikke gøre Dem videre ulejlighed med at prøve på at læse, hvad der har stået, og det ville i del hele taget være urigtigt af Dem, hvis De anså det for tegn på svækket tænkeevne hos mig, at jeg ikke så sjældent foretager rettelser i, hvad jeg har skrevet. Min stilling er jo for øjeblikket sådan, at jeg må være yderst forsigtig; det står mig fuldstændig klart, og det indser De selvfølgelig også.

Når ens nervesystem er noget overanstrengt, påvirkes man uvilkårligt af nattens mørke, og dette er grunden til, at man ved nattetid så hyppigt betages af ængstende tanker. Straks efter mordet var mine nerver naturligvis særlig stærkt medtagne; ganske vist har jeg stort herredømme over mig selv – men det er sandelig heller ikke nogen spøg at slå et menneske ihjel.

Om aftenen, ved tetid, – jeg havde allerede gjort mig i stand, vasket mig og pudset mine negle – kaldte jeg på Maria Vassiljevna, for at hun skulle holde mig lidt med selskab. Maria Vassiljevna fører hus for mig, og hun gør mere end det. Jeg tror for resten nok, hun har endnu en kæreste, men herregud! når man som jeg køber kærlighed for penge, må man virkelig ikke gøre ophævelser over sådanne småting; hun er et kønt stykke kvindemenneske, meget stilfærdig og ikke særligt begærlig efter penge. Og nu skulle det netop være det tossede kvindfolk, der rettede det første slag mod mig!

"Giv mig et kys!" sagde jeg.

Hun smilede ganske fjollet, men rørte sig ikke af pletten.

"Nå, kom så!"

Det gav et sæt i hende; der stod angst malet i hendes øjne, og med et bønfaldende udtryk i sin stemme bøjede hun sig frem over bordet og sagde:

"Anton Ignatievitch! De skulle virkelig gøre alvor af det og spørge en læge til råds."

"Å, snak om en ting!" bruste det ud af mig.

"Nå, nå! De behøver jo ikke at skrige sådan op … man kan jo blive både angst og bange for Dem."

Og hun vidste dog intet; hun kendte hverken til mine anfald eller til mordet, og der var ikke foregået den mindste forandring i mit forhold til hende. Der måtte altså dog være noget i mit væsen, der kunne vække angst, noget, man ikke mærker hos andre mennesker. Der gik en gysen gennem mig.

"Gå Deres vej!" befalede jeg.

Jeg lagde mig hen på sofaen, men jeg ville ikke læse; jeg var så usigelig træt, og jeg følte, hvad jeg forestiller mig, at en skuespiller må føle, når han har spillet sin rolle glimrende. Jeg lod mit blik glide hen over de fyldte bogskabe og reoler, og jeg tænkte på, hvor behageligt det skulle være en gang at læse dem alle sammen. Jeg syntes godt om min bolig, om min sofa og om Maria Vassiljevna. Jeg tænkte på forskellige brudstykker af min rolle, på min gestikulering og underkastede det hele en kritik: her burde jeg have pointeret anderledes, og der burde jeg hellere have gjort en noget anden gestus.

Jeg smilede og lukkede øjnene. Mine øjenlåg var tunge, og jeg fik lyst til at blunde – men så dukkede der ganske stille en ny tanke op i mig; den var klar og skarp som alle mine tanker. Jeg gengiver den her ganske som den formede sig for mig,

ejendommeligt nok i tredje person, uden at jeg kan forklare mig grunden dertil:

"*Det er såmænd meget muligt, at doktor Kersjentsev virkelig er vanvittig. Han troede, at han simulerede afsindighed, men det var ikke simulation: han* er *vanvittig!*"

Tre-fire gange gentog jeg denne tanke og smilede, fordi jeg endnu ikke rigtig forstod den:

"*Han troede, at han simulerede afsindighed, men det var ikke simulation: han* er *vanvittig!*"

Men da jeg så forstod! … først tænkte jeg, at det vist var Maria Vassiljevna, der havde udtalt disse ord, for det forekom mig, at jeg hørte hendes stemme; så mente jeg, at det måtte være Aleksej, der havde talt; den myrdede Aleksej. Men endelig gik det op for mig, at det var mig selv, der havde fostret denne tanke … det var rædselsfuldt!

Jeg sprang op, rev mig i håret og udbrød:

"Nu er alt forbi! Hvad jeg frygtede er sket: jeg har vovet mig for nær til grænsen, og nu stirrer vanviddet mig i møde, vanvid og intet andet!"

Da man kom for at anholde mig, skal jeg have været i en skrækkelig forfatning: håret i uorden, mit tøj helt sønderrevet, bleg og forstyrret. Men Herre du godeste Gud! er det ikke netop bevis på, at man må være ualmindelig åndsstærk, når man kan gå sådan en nat igennem uden at blive vanvittig? Jeg havde kun flænget mine klæder og knust et spejl.

Det er så underligt for mig at skrive om det; jeg er ligefrem angst for at måtte tænke på det og give en fremstilling af det. Men det kan ikke opsættes længere – det er ganske umuligt, og

måske bliver det skrækkelige endnu mere forfærdeligt, hvis jeg blot kommer med antydninger i stedet for at tale rent ud.

Det var en rædselsfuld aften.

Forestil Dem en slange, der har fået en rus – jeg ved ikke, om De kan forestille Dem en beruset slange, men billedet er ikke ilde; det gengiver netop, hvad jeg tænker på: dens ondskab er ikke blevet ringere, dens smidighed og bevægelighed er blevet større, dens tænder er lige så skarpe og giftige som altid. Slangen er beruset og er lukket inde i et værelse sammen med en mængde mennesker, der ryster af rædsel; og den bugter sig mellem dem, snor sig om deres ben, borer sine tænder lige i ansigtet på dem, stikker dem i læberne; så ruller den sig sammen og jager gifttænderne ind i sit eget kød. Del er, som var der tusind slanger, der snoede og bugtede sig og huggede til som for at æde sig selv op. Det var min tanke – den tanke, der skulle have frelst og beskyttet mig med sine hvasse og giftige tænder … den havde spaltet sig i tusind tanker, og hver af dem var stærk, hver af dem var min fjende. De hvirvlede omkring i vild dans til lyden af en øreslidende musik, der tonede nede fra en dyb afgrund. Det var min tanke, der flygtede bort – den forfærdeligste af alle slanger, for den skjulte sig i mørket; den var undveget fra mit hoved, hvor jeg havde haft den godt forvaret, og nu råbte den fræk og forvoven efter mig som en bortrømt slave, der tror sig i sikkerhed i sit skjul:

"Du bildte dig ind, at du forstilte dig, men du gik fra forstanden! Du er lille, du er dum, du er doktor Kersjentsev – den gale doktor Kersjentsev!"

Således blev der råbt efter mig, men det var mig umuligt at sige, hvorfra den forfærdelige stemme lød. Jeg ved ikke engang, hvem det var, der råbte; jeg mener, det var en tanke, men måske tager jeg fejl. Der var så mange andre tanker, der kredsede omkring i mit hoved som duer over et brandsted, men *den* tanke råbte til mig fra neden, fra oven, fra alle sider, men jeg kunne ikke få øje på den, og jeg kunne ikke få hold på den.

Aller mest led jeg dog, da det blev mig klart, at jeg ikke kendte mig selv og aldrig havde kendt mig selv. Så længe mit Jeg havde haft sin plads i mit klare hoved, hvor alt er i den skønneste orden, forstod jeg mig selv og kunne gruble over min karakter og mine planer; jeg var overbevist om, at jeg var herre; men nu indså jeg, at det var en fejltagelse: jeg var ikke længere herre, men slave, en ussel og elendig slave. Forestil Dem, at De har levet i et hus, hvor der var mange værelser, men at De kun har beboet et af dem og troet, De var herre i hele huset; så får De pludselig at vide, at de andre værelser er optaget. Tænk Dem, optaget! Optaget af mystiske væsener, muligvis. Menneskelige væsener, muligvis ikke – og huset tilhører jo dog Dem. Så vil De dog nok have besked på, hvem det er; men dørene er lukkede, ikke til at få op; der høres ikke en lyd bag disse døre, og De ved, at Deres skæbne bliver afgjort dér inde på den anden side.

Så gik jeg hen for at se mig i spejlet …

Jeg ved ikke, hvad der nu foregik, indtil det øjeblik, hvor forhørsdommeren og politiet indfandt sig hos mig.

Jeg spurgte dem, hvad klokken var, og de svarede "ni". Jeg kunne slet ikke forstå, at det kun var to timer siden, jeg kom hjem, og at det blot var tre timer siden, jeg havde dræbt Aleksej.

Jeg må bede Dem undskylde, mine herrer! at jeg ikke har set mig i stand til at give en mere nøjagtig og udførlig fremstilling af min rædselsfulde sjælstilstand efter mordet, skønt det er et moment, der må være af største betydning for ekspertisen. Men det er virkelig alt, hvad jeg kan erindre, alt hvad jeg ser mig i stand til at gengive i ord. Det er mig således ganske umuligt at skildre den rædsel, der kuede mig i de timer. Desuden vover jeg ikke med positiv sikkerhed at påstå, at alt det, jeg her har forsøgt at antyde, også virkelig er foregået; det er nemlig ikke i umuligt, at der er foregået andet. Der er kun ét, der har præget sig dybt i min erindring: at en, tanke eller stemme eller hvad det nu var, har hvisket til mig:

"*Doktor Kersjentsev ville lade, som var han afsindig – men han er det virkelig!*"

Jeg har lige følt min puls: 180! Og det blot jeg tænker på det.

7

Jeg ved godt, at jeg har skrevet en hel mængde dumt tøjeri på de foregående blade, og det gør mig ondt, at de allerede er blevet forelagt Dem, og at De vel nu har læst dem; jeg er nemlig bange for, at De deraf skal danne Dem en ganske urigtig mening om mig og mine åndsevner. Men jeg stoler på Deres viden og Deres klare forstand.

De vil jo let kunne forstå, at jeg, doktor Kersjentsev, måtte have meget vægtige motiver til at sige Dem hele sandheden angående mordet på Savélov. Det vil ikke falde Dem vanskeligt at forstå disse motiver, og De vil vide at vurdere dem. Så meget er sikkert, at jeg endnu i dette øjeblik ikke er på det rene med, om jeg simulerede vanvid for at kunne myrde uden at blive straffet, eller om jeg myrdede, fordi jeg var afsindig – og det får jeg vel aldrig at vide.

Som lærde fagmænd vil De rimeligvis have afvigende meninger om mig; nogle af Dem vil anse mig for gal, mens de andre vil hævde, at der ikke fejler mig noget, men dog samtidigt tage visse forbehold og antyde "degeneration". Men med al Deres lærdom, mine herrer! vil De dog ikke være i stand til at bevise, enten at jeg er rask, eller at jeg er gal, med så stor klarhed, som jeg selv evner at gøre det nu. Min tanke er nemlig vendt tilbage til mig igen, og de vil blive nødt til at indrømme mig, at den hverken mangler kraft eller skarphed. Min tanke er både fyndig og energisk – selv sin fjende bør man ikke nægte, hvad der med rette tilkommer ham.

Jeg er gal. Hvis De vil være så elskværdige at høre godt efter, så skal jeg forklare Dem, hvorfor.

Der er nu for det første de nedarvede sygdomsanlæg, der kom mig så godt tilpas, da jeg gennemtænkte min plan. De anfald, jeg havde som barn … ja, nu må jeg bede Dem om at undskylde: jeg ville ikke meddele Dem noget om disse anfald, og derfor skrev jeg, at jeg som barn havde været kærnesund. Jeg har imidlertid ikke tillagt disse småanfald, der snart ophørte, nogen betydning; det var efter min mening en bagatel, der ikke behøvede at berøres i min fremstilling. Men nu har jeg brug for denne bagatel til en strengt logisk udvikling.

Altså. De nedarvede sygdomsanlæg og mine anfald er beviser for, at jeg er prædisponeret til sindssygdom; denne begyndte, mig selv ubevidst, længe før jeg udklækkede min plan. Men, som det er tilfældet med alle gale mennesker, var også jeg udrustet med et passende kvantum ubevidst snuhed, og jeg begyndte nu at narre – ikke andre, således som jeg indbildte mig, men derimod mig selv. Jeg troede, at jeg selv bestemte, hvilken vej jeg ville gå, mens det i virkeligheden var en ukendt magt, der tvang mig ind på den vej.

Det øvrige bevismateriale ligger lige for; har jeg ikke ret?

Det er således den letteste sag af verden at bevise, at jeg ikke har elsket Tatjana Nikolajevna, og at der således ikke har været noget virkeligt, men kun et indbildt motiv til forbrydelsen. Selve det ejendommelige i min plan, den koldblodighed, hvormed jeg udførte den, og en mængde små enkeltheder viser tydeligt nok, at vanviddet havde fået magt over mig. Endog den omstændighed, at min tanke var så overordentlig klar

umiddelbart før forbrydelsen, er et tydeligt bevis på, at jeg er abnorm.

"Med døden i mit bryst er jeg optrådt som den døende fægter …"

Jeg har omhyggeligt gransket hele mit liv, hver lille bagatel, hver tanke, hvert ord, blot for at se at komme til klarhed over, om der har været noget spor af vanvid – og så viste det sig til min store forbavselse, at jeg allerede før hin nat har spurgt mig selv, om jeg ikke muligvis skulle være på vej til at blive gal. Men jeg søgte at blive denne tanke kvit; det lykkedes mig, og jeg glemte den.

Efter at jeg nu har bevist, at jeg er gal – ved De, hvad jeg så føler mig overbevist om? *At jeg ikke er gal.* Hvis De vil være så venlig at høre efter, skal jeg udvikle for Dem, hvorledes jeg er kommet til det resultat.

Man vil gøre gældende, at jeg har nedarvede sygdomsanlæg; man vil fremstille mig som hørende til de degenereredes klasse. Der er forfærdeligt mange degenererede, og man kan træffe dem over alt; ser man godt efter, kan man endog finde sådanne i *Deres* kreds, mine herrer! Så bliver det så meget lettere at forstå alt det andet. De kan betragte mine etiske anskuelser som frugten af bevidst tankearbejde, som en følge af degeneration. De etiske instinkter har i virkeligheden så dybe rødder, at det bliver umuligt at emancipere sig fra dem, når man ikke bestemmer sig til at bryde lidt med den normale type, afvige lidt fra den. Og videnskaben, der endnu stadig er så tilbøjelig til at generalisere, henviser alle sådanne afvigelser til degenerationens område, selv om vedkommende menneske er skabt som en Apollo og så rask som en topmåls idiot. Det får nu

være. Jeg har ikke det allermindste imod degenerationen; den skaffer mig adgang til det mest udsøgte selskab.

Jeg vil heller ikke indlade mig på at sige noget videre til forsvar for motivet til min forbrydelse; kun så meget vil jeg slå fast: Tatjana Nikolajevna havde fornærmet mig med sin latter, og denne fornærmelse trængte dybt ind i min sjæl, således som det er tilfældet med indesluttede naturer som min. Men lad os nu sætte, at denne fornærmelse *ikke* kan gælde som gyldigt motiv; lad os endvidere sætte, at heller ikke kærlighed har været med i spillet – hvad skulle der så være i vejen for, at man indrømmede muligheden af, at jeg havde dræbt Aleksej, blot for al prøve mine kræfter? Det kan ikke bestrides, at der er folk, der sætter deres liv ind på at bestige vanskelige bjergtinder, ene og alene fordi de er vanskelige, og sådanne folk bliver dog ikke anset for gale. Der er jo heller ikke nogen, der falder på at betegne Fritjof Nansen som forrykt; han er jo århundredets største mand!

Det etiske liv har sine egne poler – jeg har søgt at nå den ene af dem.

De er naturligvis forbavsede over ikke at støde på skinsyge, hævnfølelse, havesyge eller andre tåbelige motiver, som De nu engang er vant til at betragte som de eneste sunde og fornuftige. Men så må De, mine herrer videnskabsmænd! også bryde staven over Nansen, således som mange dumme og udannede mennesker har gjort ved at kalde hans polarfærd for galmandsværk.

Min plan … den var ret usædvanlig; den var original, dristig, dumdristig – men var den egentlig ikke fornuftig, naturligvis fra mit standpunkt set? Som jeg har fortalt Dem ganske

fornuftigt, havde jeg en ejendommelig tilbøjelighed til at forstille mig; ligger det nu ikke temmelig nær, at det netop er denne tilbøjelighed, der har fået mig til at udarbejde denne plan? Der var tankeflugt i min plan – men er genialitet da sindsforvirring? Der var koldblodighed i udførelsen – men hvorfor vil man absolut, at morderen skal ryste og blegne? En kujon ryster altid, selv om han ikke tager sig noget forfærdeligere til end at kysse sin stuepige. Mod er da vel ikke tegn på vanvid?

Det er også meget let at forklare, at jeg selv nærede tvivl med hensyn til min helbredstilstand; som enhver ægte kunstner er jeg gået helt op i min rolle, har gjort mig til ét med den person, jeg skulle fremstille, og har for et øjeblik mistet selvkritikken. En skuespiller, der optræder i Othellos rolle, kan virkelig komme til at tørste efter blod, og det samme kan hænde en af de edsvorne hyklere, der i retten skal kræve en stakkels synders hoved.

De må indrømme, min udvikling er rigtig nok.

Der er dog en ting, som vist må have slået Dem: når jeg beviser, at jeg er gal, så synes De, jeg ikke fejler noget; beviser jeg derimod, at der ikke er noget i vejen med mig, finder De straks, at jeg er gal.

Det kommer simpelt hen af, at De ikke tror mig …

Det går mig på samme måde: jeg har ingen tiltro til mig; hvor kunne jeg have det? Kunne jeg have tillid til den usle, tarvelige tanke, den løgnagtige slave, allemands tjener? Han kan ikke bruges til andet end at børste støvler … og at tænke sig, at jeg har gjort ham til min ven, til min afgud! Ned fra højsædet, du usle tanke!

Vil De nu sige mig, om jeg er gal, eller jeg ikke er det?

Mascha! De er et godt menneske, og De ved noget, som jeg ikke ved; sig mig, hvem jeg nu skal bede om hjælp?

Jeg ved, hvad De vil svare mig, *men det er ikke det.* De er et skikkeligt menneske, Mascha! men De har jo ikke noget begreb hverken om fysik eller kemi; De har aldrig været i teatret, og De har ikke en gang nogen anelse om, at den tingest, som De har så travlt med at rydde op på, med at tage bort og bringe til, drejer sig rundt. Men den drejer sig; den drejer sig uden ro og rast. Og vi drejer os rundt med den. De er et sløvt, uudviklet menneske, Mascha! ikke stort bedre end en plante – men jeg misunder Dem alligevel, næsten lige så meget som jeg foragter Dem.

Nej, Mascha! De kan ikke give mig noget svar på mit spørgsmål. Og dog lever der i en af de mørke vråer i Deres tarvelige hus én, som er Dem til stor nytte. Hos mig står det tilsvarende værelse tomt; den, der boede dér, er død, Mascha! det er allerede længe siden. Jeg har rejst et prægtigt mindesmærke på hans grav. Han er død og vil ikke genopstå.

Lad mig nu få at vide, mine herrer! om jeg er gal, eller jeg ikke er det.

De må ikke tage mig det ilde op, at jeg hvert øjeblik ulejliger Dem med dette spørgsmål, men De er jo "videnskabsmænd", som min fader plejede at kalde Dem, når han ville smigre Dem. De har jo bøger. Og De er i besiddelse af den klare, sunde, ufejlbare menneskelige forstand. Naturligvis vil nogle af Dem mene ét, mens andre vil være af en anden mening. Jeg er tilbøjelig til at give Dem ret alle sammen – men nu skal jeg

fortælle Dem noget, en lille, men meget interessant hændelse, der kan hjælpe på Deres højt udviklede forstand.

En stille og fredelig aften her i denne anstalt lagde jeg pludselig mærke til, at Maschas ansigt fik et udtryk af grænseløs forfærdelse. Så gik Mascha ud. Min seng var allerede gjort i stand til natten, og jeg satte mig hen på den for at tænke over, hvad jeg egentlig ville. Det var rent vanvittigt, hvad jeg ville. Tænk Dem: jeg, doktor Kersjentsev, ville hyle; ikke skrige, men ligefrem hyle, akkurat lige som han her ved siden af. Jeg ville slide mit tøj i stykker og hænge mig med mine negle; jeg ville først rive en lille smule i stykker oppe ved skjortelinningen og så med et raskt tag flå hele skjorten. Doktor Kersjentsev ville krybe omkring på alle fire! Der var stille rundt omkring mig: man hørte kun sneen, der piskede på ruderne, og så Mascha, der læste bønner med tonløs stemme; jeg ved ikke, hvor hun opholdt sig, men det kunne ikke være langt borte. Så tænkte jeg som så: Giver jeg mig til at hyle, vil man høre det, og så bliver det bare skandale; flænger jeg min skjorte i stykker, ser man det i morgen tidlig. Derfor var jeg så fornuftig at bestemme mig for at krybe omkring på hænder og fødder; det ville ingen kunne høre, og skulle man komme, ville jeg sige, at jeg havde tabt en knap og nu var ved at lede efter den.

Jeg syntes, det var ligefrem fornøjeligt at tænke på det, og jeg husker tydeligt, at jeg sad og vippede med det ene ben over det andet. Men så tænkte jeg:

"Hvorfor skulle jeg give mig til at krybe omkring? mon jeg virkelig skulle være fra forstanden?"

Jeg blev så underlig til mode, og lige med ét ville jeg alt på en gang: hyle, rive og krybe. Det ærgrede mig.

"Nå, vil du så krybe?" spurgte jeg mig selv, men fik ikke noget svar.

"Du vil altså ikke krybe?" spurgte jeg igen. Heller ikke noget svar.

"Kryb du kun, min ven!"

Så smøgede jeg ærmerne op, lod mig glide ned og gav mig til at krybe på alle fire. Da jeg var kommet halvvejs i værelset, fandt jeg, at det var så naragtigt, at jeg satte mig midt på gulvet og gav mig til at le himmelhøjt …

Jeg troede, at jeg godt kunne forklare, hvordan det hele var kommet: det måtte være resultatet af en selvsuggestion. Jeg havde tænkt så meget på, at jeg vist var gal, og derved var der opstået en vanvittig lyst hos mig; så snart jeg havde givet efter for den, havde det vist sig, at denne lyst kun var indbildt, og at jeg slet ikke var gal. Det er logisk og ganske ligetil. Men …

Men det kan jo dog ikke bestrides, at jeg virkelig har krøbet på alle fire. Hvad er jeg altså? Er jeg en gal mand, der vil godtgøre, at han har sin forstand, eller er jeg en klog mand, der vil give sig ud for at være gal?

De må virkelig se at klare det, mine herrer! Vi må have en ende på det.

Jeg venter på, at De skal besvare dette spørgsmål, og jeg er stærkt spændt på Deres svar. Deres hjerner arbejder godt – det gør min også. De vil bevise mig, at jeg ikke fejler noget – så beviser jeg Dem, at jeg er gal. De vil bevise, at jeg er gal – så beviser jeg, at jeg ikke fejler det mindste. De vil sige mig, at man ikke må stjæle og slå ihjel, fordi det er umoralsk og forbryderisk – og jeg skal bevise Dem, at man gerne må røve og dræbe, og at det er særdeles moralsk. De vil tænke, og De vil

tale, og jeg vil tænke, og jeg vil tale, og vi vil alle have ret, og ingen af os vil have ret. Hvor er nu den dommer, der kan dømme os imellem?

De har imidlertid en stor fordel på Deres side: De har ikke begået nogen forbrydelse og er ikke blevet overgivet til domstolene, men har tværtimod fået overdraget det hverv mod passende betaling at undersøge min sjælstilstand. Som følge deraf er det mig, der er gal. Men hvis man nu faldt på at indespærre Dem, professor Dschembitski, her hvor jeg sidder, og at anmode mig om at observere Dem – se så var det Dem, som blev den gale, mens jeg blev en stor mand, en ekspert, en løgner, der blot adskiller sig fra andre løgnere derved, at han kun afleverer beedigede løgne.

Det er meget rigtigt: De har ikke myrdet nogen; De har ikke begået noget egentlig tyveri – men når De tager en droske, forlanger De ufejlbarligt, at kusken skal slå af på sin pris, og dette anses som bevis på, at Deres hjerne er fuldstændigt normal. De er ikke gal. Men der kan ske noget ganske uventet …

Pludseligt, i morgen, netop mens De læser disse linjer, dukker den snurrige tanke op i Dem: "Mon jeg også har en skrue løs?" Hvordan er De så til i mode, hr. professor? Der er jo i ikke spor af mening i den tanke? hvorfor skulle De blive gal? Men prøv nu blot på at frigøre Dem for denne vanvittige tanke!

De *er* gal! Kunne De ikke have lyst til at krybe lidt omkring på alle fire? … Nej, naturligvis ikke; det gør jo intet fornuftigt menneske. Men alligevel: mon De virkelig ikke føler en ganske lille smule lyst til at lade Dem glide ned fra stolen og give Dem til at krybe en ganske lille smule omkring på alle fire? Men det er jo ligefrem latterligt, at man kan spørge om noget sådant! Et

fornuftigt menneske, der lige har drukket sin morgente og talt med sin hustru, kan dog umuligt falde på sådanne vanvittige tanker! … Men alligevel: føler De ikke Deres ben nu, mens De for lidt siden slet ikke tænkte på, at De havde to ben? Mærker De ikke nogle ejendommelige trækninger i benene? Føler De ikke en usædvanlig tilbøjelighed til at bøje knæene og så …?

Har De lyst til at krybe omkring på alle fire, hr. professor! kan ingen mors sjæl forbyde Dem det!

Men jeg vil bede Dem vente lidt endnu, inden De begynder på det; jeg har nemlig endnu brug for Dem. Min kamp er endnu ikke til ende.

8

Det ser måske ud som et paradoks, når man har fået et indblik i min karakter, men det er virkelig tilfældet, at jeg holder af børn, ganske små børn, ikke større end at de akkurat er begyndt at kunne tænke og ligner små dyr, hundehvalpe, kattekillinger og slangeunger. Slanger kan såmænd være rigtig nydelige, når de er små.

Nu, sidste efterår, så jeg en herlig solskinsdag noget, der var aldeles fortryllende: en ganske lille pige, der var så godt indpakket i en vatteret vams og med hætte over hovedet, at man ikke kunne se andet af hende end næsetippen og de røde kinder; hun ville klappe en ganske lille hund med fine ben og fin snude; hunden var tydeligt nok angst og havde stukket halen mellem benene. Men lige med ét blev barnet bange, vendte sig om og benede af sted hen til barnepigen, der stod tæt ved. Den lille skjulte sit hoved i hendes skørter, men hverken skreg eller græd. Og hunden så på hende med de venligste øjne; der var så ejegodt et udtryk i barnepigens ansigt.

"Du skal ikke være bange," sagde hun og smilede til mig.

Jeg ved ikke, hvor det kan være, men jeg kom så tit til at tænke på dette lille barn, mens jeg endnu var fri og helt optaget af min plan til mordet på Savélov; jeg har også tænkt på det her i anstalten. Det gjorde et ganske uforklarligt indtryk på mig, da jeg den dag i det herlige solskinsvejr så den lille pige og den lille hund, der var bange for hinanden. Jeg fik som et indblik i tilværelsens gåde, og jeg besluttede mig til at søge gådens løsning – men det blev ikke til noget.

Men nu ved jeg ikke mere, hvad det egentlig var, jeg den gang ville, og jeg bryder min hjerne med at finde ud af, hvad det var; men jeg kan ikke. Jeg kan heller ikke forstå, hvorfor jeg fortæller Dem denne lille historie, der jo er ganske uden betydning, mens jeg endnu har så meget vigtigt, jeg absolut må meddele Dem.

Vi må dog se at få en ende på det!

Det er vist bedst at lade de døde hvile i fred. Aleksej er jo dræbt; han er for længst gået i forrådnelse – han er færdig. Pokker stå i ham! De døde har det virkelig upåklageligt.

Det er heller ikke umagen værd at tale om Tatjana Nikolajevna; den stakkel! hun er ulykkelig, og jeg har inderlig ondt af hende – men hvad er al verdens ulykker i sammenligning med, hvad jeg, doktor Kersjentsev, må lide! Der er jo masser af kvinder, der mister de mænd, de elsker; det er der intet at gøre ved – lad dem bare græde.

Men her, her inde i det stakkels hoved …

De kan nok tænke Dem til, hvor forfærdeligt det hele er. Jeg har aldrig holdt af andre end mig selv, det vil sige af min forstand; jeg har ligefrem forgudet den, og den fortjente virkelig også at blive forgudet: den har jo ført en heltemodig kamp med verden og alle dens galskaber; den har hævet mig op til de højeste tinder, og derfra har jeg dybt under mig set menneskene vrimle omkring som usseligt kryb, omtumlede af deres elendige dyriske lidenskaber, stadigt betagne af frygt både for livet og døden – og så med deres kirker, messer og gudstjenester.

Hvor følte jeg mig stor og fri og lykkelig!

Jeg følte mig som en af disse middelalderlige borgherrer, der byggede sig utilgængelige slotte højt oppe i bjergene, hvorfra de

mægtige og stolte kunne overskue de omliggende dale. Også jeg sad stolt og ubetvingelig på min borg – den lå bag denne hjerneskal. Jeg var herre over mig selv og derved herre over alt og alle.

Men man har forrådt mig! Man har forrådt mig så lumskeligt og nederdrægtigt som kvinder, slaver – og tanker kan forråde. Min borg blev et fængsel. Fjenderne kom over mig i min egen borg – ingen frelse var mulig. Netop den omstændighed, at borgen er så svært tilgængelig og dens mure så tykke, er blevet min ulykke, for min stemme kan ikke trænge igennem, og hvem er stærk nok til at bryde murene? Ingen! Thi ingen er stærkere end jeg – og jeg selv er mit Jegs eneste fjende.

Det er min tanke, min forstand, der har forrådt mig, mig, der stolede så trygt på den og forgudede den! Den er endnu lige så klar som før. Skarp og smidig som en kårde – men hæftet hviler ikke mere i min hånd … og nu dræber den mig, dens skaber og herre, med lige så koldt blod som jeg dræbte andre.

Natten falder på, og en vanvittig rædsel griber mig. Jeg troede, jeg havde fast grund under fødderne – og nu er jeg stødt ud i det tomme rum; der er idel tomhed rundt omkring mig. Usynlige, hemmelighedsfulde fjender trænger ind på mig fra alle sider: de taler til mig med mine læber, med min stemme, med mine tanker; jeg ved ikke, hvem og hvad jeg er, og jeg føler mig så usigeligt svag, at det når som helst kan være forbi med mig.

Det er ikke til at holde ud! Men verden sover roligt; der veksles kys og kærtegn mand og kvinde imellem; de lærde holder deres forelæsninger, og tiggeren er glad for den styver,

man kaster til ham. Vanvittige verden! Din opvågnen må blive rædselsfuld …

Nu vil jeg bede Dem, mine herrer eksperter! om at gøre mig en tjeneste, en meget stor tjeneste; har De spor af menneskelig følelse, vil De ikke undslå Dem. Jeg antager, at vi nu kender hinanden så godt, at De ikke har mere tro til mig end jeg til Dem. Måske kan De blive enige om, hvordan min tilstand bør bedømmes – men hvad kan det nytte mig? Jeg kan dog ikke få svar på det spørgsmål, der er det afgørende for mig:

Har jeg anstillet mig gal for at kunne myrde, eller har jeg myrdet, fordi jeg er afsindig?

Hvad jeg vil bede Dem om, er kun dette: afgiv den erklæring i retten, at jeg ikke fejler noget. Jeg for min del vil ikke tillægge denne erklæring nogen betydning, men det vil dommerne, og som følge deraf vil jeg få mit ønske opfyldt og blive dømt til strafarbejde … Skulle De ønske, at jeg dræbte nogen og plyndrede ham, for at De således kunne få et bevis for, at jeg har min forstands fulde brug, ville det være mig en sand fornøjelse at vise Dem denne ringe villighed. I tvangsarbejdet søger jeg noget andet, men jeg er endnu ikke selv ganske klar over, hvad det er.

Det er et ubestemt håb, som drager mig til straffefangerne; jeg håber, jeg vil kunne finde en ny livsens kilde blandt disse mordere og røvere. Men selv om mit håb skulle blive skuffet, vil jeg dog hellere leve blandt dem end i Deres selskab, mine herrer! Jeg kender Dem! De er feje og De er hyklere; al Deres stræben går ud på at værne om Deres egne kære personer, Deres egen velsignede fred og ro. Jeg, doktor Kersjentsev, vil tusinde gange hellere stikkes ind i de andres rækker; det er en

hær, som kan slå Dem med rædsel, og dér vil De finde mig som en evig bebrejdelse, som en mand, der kræver svar og venter svar.

De må dog ikke tro, jeg vil nedværdige mig til at trygle Dem om at erklære, at min forstand ikke fejler noget; jeg forlanger det. Og det siger jeg Dem: hvis De har i sinde at lade mig indespærre i et galehus eller anbefale min løsladelse i den tanke, at De på denne måde kan tvætte Deres lærde hænder – ja, så skal jeg skaffe Dem store ubehageligheder. For mig findes der ingen dommere, ingen love, intet, der er forbudt. Man kan alt. Kan De forestille Dem en verden, hvor tiltrækningskraften er ophævet, hvor der ikke er noget "oppe" og "nede", og hvor tilfældighederne er det eneste afgørende? Jeg, doktor Kersjentsev, er denne verden. Man kan alt, og jeg, doktor Kersjentsev, skal bevise Dem det. Jeg skal anstille mig fuldstændigt normal, så at jeg igen kommer på fri fod. Og så skal jeg give mig til at studere hele resten af mit liv: jeg skal granske alle Deres bøger og skaffe mig hele den viden, De nu er så stolte af, og jeg skal finde noget, man allerede længe i høj grad har trængt til: et sprængstof, stærkere end man aner, stærkere end dynamit, stærkere end nitroglycerin; jeg skal nok finde det! *Og når jeg har fundet det, skal jeg sprænge hele Deres fordømte jord i luften, fordi den har så mange afguder og ikke en, evig Gud.*

Under retsforhandlingerne var doktor Kersjentsev fuldstændig rolig; det var som angik sagen slet ikke ham. Han svarede med største ligegyldighed på de spørgsmål, der rettedes til ham; nogle af spørgsmålene bad han om at få

gentaget. Retssalen var fyldt til sidste plads, og en gang gav han anledning til, at alle tilhørerne brast i latter. Rettens formand gav nemlig en af sine underordnede en befaling, og den anklagede misforstod, hvad formanden sagde, eller var adspredt og rejste sig op og spurgte forundret:

"Skal vi gå?"

"Hvad er det, De siger? Hvor vil De gå hen?" spurgte formanden ganske forbavset.

"Det ved jeg ikke – men det forekom mig, De sagde det."

Så lo man, og formanden forklarede doktor Kersjentsev, hvad det drejede sig om.

Der var tilkaldt fire sindssygelæger som eksperter; de udtalte sig to og to i ganske modsat retning.

Efter at prokurøren havde holdt sin tale, henvendte retsformanden sig til doktor Kersjentsev, der ikke havde ønsket nogen forsvarer, og spurgte ham:

"Anklagede! har De noget at anføre til Deres forsvar?"

Doktor Kersjentsev rejste sig. Hans blik var så ejendommeligt omtåget, da han lod det glide hen over de edsvorne; så stirrede han på tilhørerne og sagde:

"Nej!"

Endnu en gang lod han sine øjne hvile på de mennesker, der sad dér for at dømme ham, og ganske dæmpet gentog han:

"Nej! intet!"

De edsvorne trak sig tilbage for at rådslå.

Om "Tanken"

Forfatter: Leonid Andrejev (1871-1919).
Org.udgave: *Мысль* ("Myschl"), i det litteræreTidsskrift *Мир Божий* ("Mir Boschij", Gudsfred) nr. 7-1902, Skt. Petersborg 1902.
Denne udgave baseret på: *Tanken*, af Leonid Andrejev. Oversat af André Lütken. Føljeton i *Illustreret Tidende* 1904-05, nr. 31-44.
Oversætter: André Lütken (1843-1916).
Redigeret af: Kim N. Jensen.

ISBN 978-87-7628-196-0
2. ebogsudgave, tidligere udgave ISBN 978-87-7979-611-9 (Ølstykke 2018).

© 2025 eBibliotek 1800
www.ebib1800.dk